משנה · אחרונים · יכין · סדר זרעים

יכין כלאים

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יכין כלאים

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יכין-כלאים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 12
סעיף א 12
סעיף ב 12
סעיף ג 12
סעיף ד 12
סעיף ה 12
סעיף ו 12
סעיף ז 12
סעיף ח 13
סעיף ט 13
סעיף י 13
סעיף יא 13
סעיף יב 13
סעיף יג 13
סעיף יד 13
סעיף טו 13
סעיף טז 13
סעיף יז 13
סעיף יח 14
סעיף יט 14
סעיף כ 14
סעיף כא 14
סעיף כב 14
סעיף כג 14
סעיף כד 14
סעיף כה 14
סעיף כו 14
סעיף כז 15
סעיף כח 15
סעיף כט 15
סעיף ל 15
סעיף לא 15
סעיף לב 15
סעיף לג 15
סעיף לד 15
סעיף לה 15
סעיף לו 16
סעיף לז 16
סעיף לח 16
סעיף לט 16
סעיף מ 16
סעיף מא 16
סעיף מב 16
סעיף מג 16
סעיף מד 16
סעיף מה 17
סעיף מו 17
סעיף מז 17
סעיף מח 17
סעיף מט 17
סעיף נ 17
סעיף נא 17
סעיף נב 17
סעיף נג 17
סעיף נד 18
סעיף נה 18
סעיף נו 18
סעיף נז 18
סעיף נח 18
סעיף נט 18
סעיף ס 18
סעיף סא 18

סעיף סב 18
סעיף סג 19
סעיף סד 19
סעיף סה 19
סעיף סו 19
סעיף סז 19
סעיף סח 19
סעיף סט 19
סעיף ע 19
סעיף עא 19
סעיף עב 20
סעיף עג 20
סעיף עד 20
סעיף עה 20
סעיף עו 20
פרק ב 21
סעיף א 21
סעיף ב 21
סעיף ג 21
סעיף ד 21
סעיף ה 22
סעיף ו 22
סעיף ז 22
סעיף ח 22
סעיף ט 22
סעיף י 22
סעיף יא 22
סעיף יב 23
סעיף יג 23
סעיף יד 23
סעיף טו 23
סעיף טז 24
סעיף יז 24
סעיף יח 24
סעיף יט 24
סעיף כ 24
סעיף כא 24
סעיף כב 25
סעיף כג 25
סעיף כד 25
סעיף כה 25
סעיף כו 25
סעיף כז 25
סעיף כח 25
סעיף כט 25
סעיף ל 26
סעיף לא 26
סעיף לב 26
סעיף לג 26
סעיף לד 26
סעיף לה 26
סעיף לו 26
סעיף לז 27
סעיף לח 27
סעיף לט 27
סעיף מ 27
סעיף מא 27
סעיף מב 27
סעיף מג 28
סעיף מד 28
סעיף מה 28
סעיף מו 28
סעיף מז 28
סעיף מח 28

סעיף מט 29
סעיף נ 29
סעיף נא 29
סעיף נב 29
סעיף נג 29
סעיף נד 29
סעיף נה 30
סעיף נו 30
סעיף נז 30
סעיף נח 30
סעיף נט 31
סעיף ס 31
סעיף סא 31
סעיף סב 31
סעיף סג 31
סעיף סד 31
סעיף סה 32
סעיף סו 32
סעיף סז 32
סעיף סח 32
סעיף סט 32
סעיף ע 33
סעיף עא 33
סעיף עב 33
סעיף עג 33
סעיף עד 33
סעיף עה 33
סעיף עו 34
סעיף עז 34
סעיף עח 34
סעיף עט 34
סעיף פ 34
סעיף פא 34
סעיף פב 34
פרק ג 35
סעיף א 35
סעיף ב 35
סעיף ג 35
סעיף ד 35
סעיף ה 35
סעיף ו 36
סעיף ז 36
סעיף ח 36
סעיף ט 36
סעיף י 36
סעיף יא 36
סעיף יב 36
סעיף יג 36
סעיף יד 37
סעיף טו 37
סעיף טז 37
סעיף יז 37
סעיף יח 37
סעיף יט 37
סעיף כ 37
סעיף כא 37
סעיף כב 37
סעיף כג 38
סעיף כד 38
סעיף כה 38
סעיף כו 38
סעיף כז 38
סעיף כח 38
סעיף כט 38

סעיף ל 39
סעיף לא 39
סעיף לב 39
סעיף לג 39
סעיף לד 39
סעיף לה 39
סעיף לו 39
סעיף לז 40
סעיף לח 40
סעיף לט 40
סעיף מ 40
סעיף מא 40
סעיף מב 40
סעיף מג 40
סעיף מד 40
סעיף מה 40
סעיף מו 41
סעיף מז 41
סעיף מח 41
סעיף מט 41
סעיף נ 41
פרק ד 41
סעיף א 41
סעיף ב 41
סעיף ג 41
סעיף ד 42
סעיף ה 42
סעיף ו 42
סעיף ז 42
סעיף ח 42
סעיף ט 42
סעיף י 42
סעיף יא 42
סעיף יב 43
סעיף יג 43
סעיף יד 43
סעיף טו 43
סעיף טז 43
סעיף יז 43
סעיף יח 43
סעיף יט 43
סעיף כ 44
סעיף כא 44
סעיף כב 44
סעיף כג 44
סעיף כד 44
סעיף כה 44
סעיף כו 44
סעיף כז 44
סעיף כח 44
סעיף כט 45
סעיף ל 45
סעיף לא 45
סעיף לב 45
סעיף לג 45
סעיף לד 45
סעיף לה 45
סעיף לו 45
סעיף לז 46
סעיף לח 46
סעיף לט 46
סעיף מ 46
סעיף מא 46
סעיף מב 46

סעיף מג 46
סעיף מד 46
סעיף מה 47
סעיף מו 47
סעיף מז 47
סעיף מח 47
סעיף מט 47
סעיף נ 47
סעיף נא 47
סעיף נב 48
סעיף נג 48
פרק ה 48
סעיף א 48
סעיף ב 48
סעיף ג 48
סעיף ד 48
סעיף ה 49
סעיף ו 49
סעיף ז 49
סעיף ח 49
סעיף ט 49
סעיף י 49
סעיף יא 49
סעיף יב 49
סעיף יג 49
סעיף יד 50
סעיף טו 50
סעיף טז 50
סעיף יז 50
סעיף יח 50
סעיף יט 50
סעיף כ 50
סעיף כא 50
סעיף כב 51
סעיף כג 51
סעיף כד 51
סעיף כה 51
סעיף כו 51
סעיף כז 52
סעיף כח 53
סעיף כט 53
סעיף ל 53
סעיף לא 53
סעיף לב 53
סעיף לג 53
סעיף לד 53
סעיף לה 53
סעיף לו 54
סעיף לז 54
סעיף לח 54
סעיף לט 54
סעיף מ 54
סעיף מא 54
סעיף מב 54
סעיף מג 54
סעיף מד 55
סעיף מה 55
סעיף מו 55
סעיף מז 55
סעיף מח 55
סעיף מט 55
סעיף נ 55
סעיף נא 55
סעיף נב 56

סעיף נג 56
פרק ו 56
סעיף א 56
סעיף ב 56
סעיף ג 56
סעיף ד 56
סעיף ה 56
סעיף ו 57
סעיף ז 57
סעיף ח 57
סעיף ט 57
סעיף י 57
סעיף יא 57
סעיף יב 58
סעיף יג 58
סעיף יד 58
סעיף טו 58
סעיף טז 58
סעיף יז 58
סעיף יח 58
סעיף יט 58
סעיף כ 59
סעיף כא 59
סעיף כב 59
סעיף כג 59
סעיף כד 59
סעיף כה 59
סעיף כו 59
סעיף כז 59
סעיף כח 60
סעיף כט 60
סעיף ל 60
סעיף לא 60
סעיף לב 60
סעיף לג 60
סעיף לד 60
סעיף לה 61
סעיף לו 61
סעיף לז 61
סעיף לח 61
סעיף לט 61
סעיף מ 61
סעיף מא 61
סעיף מב 61
סעיף מג 62
סעיף מד 62
סעיף מה 62
סעיף מו 62
סעיף מז 62
סעיף מח 62
פרק ז 62
סעיף א 62
סעיף ב 62
סעיף ג 63
סעיף ד 63
סעיף ה 63
סעיף ו 63
סעיף ז 63
סעיף ח 63
סעיף ט 63
סעיף י 63
סעיף יא 64
סעיף יב 64
סעיף יג 64

סעיף יד 64
סעיף טו 64
סעיף טז 64
סעיף יז 64
סעיף יח 64
סעיף יט 64
סעיף כ 65
סעיף כא 65
סעיף כב 65
סעיף כג 65
סעיף כד 65
סעיף כה 65
סעיף כו 65
סעיף כז 65
סעיף כח 66
סעיף כט 66
סעיף ל 66
סעיף לא 66
סעיף לב 66
סעיף לג 66
סעיף לד 66
סעיף לה 66
סעיף לו 67
סעיף לז 67
סעיף לח 67
סעיף לט 67
סעיף מ 67
סעיף מא 67
סעיף מב 67
סעיף מג 67
סעיף מד 68
סעיף מה 68
סעיף מו 68
סעיף מז 68
סעיף מח 68
סעיף מט 68
סעיף נ 69
סעיף נא 69
סעיף נב 69
סעיף נג 69
סעיף נד 69
פרק ח 69
סעיף א 69
סעיף ב 69
סעיף ג 70
סעיף ד 70
סעיף ה 70
סעיף ו 70
סעיף ז 70
סעיף ח 70
סעיף ט 70
סעיף י 70
סעיף יא 70
סעיף יב 71
סעיף יג 71
סעיף יד 71
סעיף טו 71
סעיף טז 71
סעיף יז 71
סעיף יח 71
סעיף יט 71
סעיף כ 71
סעיף כא 72
סעיף כב 72

סעיף כג 72
סעיף כד 72
סעיף כה 72
סעיף כו 72
סעיף כז 72
סעיף כח 72
סעיף כט 73
סעיף ל 73
סעיף לא 73
סעיף לב 73
סעיף לג 73
סעיף לד 74
סעיף לה 74
סעיף לו 74
סעיף לז 74
סעיף לח 74
סעיף לט 74
סעיף מ 74
סעיף מא 74
סעיף מב 74
סעיף מג 75
סעיף מד 75
סעיף מה 75
פרק ט 75
סעיף א 75
סעיף ב 75
סעיף ג 75
סעיף ד 75
סעיף ה 76
סעיף ו 76
סעיף ז 76
סעיף ח 76
סעיף ט 76
סעיף י 76
סעיף יא 76
סעיף יב 77
סעיף יג 77
סעיף יד 77
סעיף טו 77
סעיף טז 77
סעיף יז 77
סעיף יח 78
סעיף יט 78
סעיף כ 78
סעיף כא 78
סעיף כב 78
סעיף כג 78
סעיף כד 79
סעיף כה 79
סעיף כו 79
סעיף כז 79
סעיף כח 79
סעיף כט 79
סעיף ל 80
סעיף לא 80
סעיף לב 80
סעיף לג 80
סעיף לד 80
סעיף לה 80
סעיף לו 80
סעיף לז 81
סעיף לח 81
סעיף לט 81
סעיף מ 81

סעיף מא 81
סעיף מב 81
סעיף מג 82
סעיף מד 82
סעיף מה 82
סעיף מו 82
סעיף מז 82
סעיף מח 83
סעיף מט 83
סעיף נ 83
סעיף נא 83
סעיף נב 83
סעיף נג 83
סעיף נד 83
סעיף נה 83
סעיף נו 83
סעיף נז 84
סעיף נח 84
סעיף נט 84
סעיף ס 84
סעיף סא 84
סעיף סב 84
סעיף סג 84
סעיף סד 85

פרק א

סעיף א
החטים והזונין

כלאים אינו רק בב' מינין שמשונים זמ"ז. בשם או מראה או טעם. כפר"ב במ"ה [וסי' שמט]. ודבר זה מסור לחכמים [כירושלמי פ"ק דכלאים ורמב"ם רפ"ג]. דיש מהן דומין כמין א' ואסרום. ויש שדומין לב' מינין והתירום:

קוה ווייצען. מין חיטין גרועים. ואף דלא חזו למאכל אדם. שייך בהם איסור כלאים. מדדרך לזרען למאכל יונים. מש"ה לא דמו לקוצים דשרו:

סעיף ב
אינן כלאים זה בזה

ומותר לזרען בעירוב. ולהכי הפסיק בזוג קמא. לאשמועינן. דכולה פרקן זוגי זוגי קתני. מיהו דוקא בכלאים. מדהו"ל הגרעינין ניכרים. משא"כ בעיסה לחלה. בנשכו ב' עיסות יחד. הכל מצטרף עם השעורין חוץ מחיטין. ואין הכל מצטרף עם החיטין חוץ מכוסמין. מיהו בלש כמה מיני עיסות יחד לגוף א'. וכל שכן בעירבן קמח. הכל מצטרף (י"ד שכ"ד):

סעיף ג
השעורים ושבולת שועל

האפער:

סעיף ד
הכוסמין

דינקעל:

סעיף ה
והשיפון

ראגגען:

סעיף ו
הפול

באהנען:

סעיף ז
והספיר

ציסרען. והן מין קטניות שחורות:

סעיף ח
הפורקדן

מין ערבזען:

סעיף ט
והטופח

קורטמאן:

סעיף י
ופול הלבן

ווייסע באהנען:

סעיף יא
והשעועים

וועלשע באהנען:

סעיף יב

במשנה א' תני מינין הנעשין קמח. והשתא נקט מיני ירק:

סעיף יג
הקשות

גורקען:

סעיף יד
והמלפפון

ציטראנען קירביס:

סעיף טו
חזרת

מעררעטטיג:

סעיף טז
וחזרת גלים

חזרת הגדל בהרים:

סעיף יז
עולשין

ענדיוויען:

סעיף יח
ועולשי שדה

שגדל בלי זריעה:

סעיף יט
כרישים

קרעסטען הגדלים בגינה:

סעיף כ
וכרישי שדה

שגדל בלי זריעה:

סעיף כא
כוסבר

קאריאנדער:

סעיף כב
חרדל

זענפט:

סעיף כג
ודלעת המצרי

מעלאנע מתוקה:

סעיף כד
והרמוצה

מעלאנע מרה. וממתקין אותה ברמץ. והוא אפר חם:

סעיף כה
ופול מצרי

שמינקבאהנען:

סעיף כו
והחרוב

מין קטניות ומדשרביטיו דומין לחרובין. קוראין אותו חרוב. אבל בלשון יחיד כדי להפריד ביניהן לחרובין ממש:

סעיף כז
הלפת

ריבען:

סעיף כח
והנפוץ

שטעק ריבען ומדעלי שניהן דומין אינן כלאים זב"ז:

סעיף כט
והכרוב

קרויט:

סעיף ל
התרו בתור

קעפיס קרויט:

סעיף לא
התרדים

מאנגאלד קרויט:

סעיף לב
והלעונים

מעלטע קרויט:

סעיף לג
השום

קנאבעל:

סעיף לד
והשומנית

שום מדברי ואינו מחובר מחלקים כשאר שום. רק כולו גוף א'. ואפ"ה אינו כלאים עם שאר שום מדטעמן שוה:

סעיף לה
הבצל

צוויבעל:

סעיף לו
והבצלצול

בצל מדברי וטעמן שוה:

סעיף לז
והתורמוס

פייגעבאהנען:

סעיף לח
והפלסלוס

ווילדעפייגעבאהנען:

סעיף לט
ובאילן

השתא נקט כלאי אילן:

סעיף מ
האגסים

בירן:

סעיף מא
והקרסתומלין

הכא פי' ר"ב מין אגסים קטנים. ופ"א דמעשר פי' מין תפוחים קטנים. ואפשר שזה שם כולל לב' המינין:

סעיף מב
והפרישים

קוויטטען:

סעיף מג
והעוזרדים

מין פרי עץ:

סעיף מד
התפוח והחזרד

תפוח יערי:

סעיף מה
הפרסקים

פפירזיכע:

סעיף מו
והשקדין

מאנדלען ב' מינין אלו גרעינן שוה:

סעיף מז
והשיזפין

פרי מורכב מזית ורמון. וי"א הוא הנקרא פפלוימען:

סעיף מח
והרימין

מין פפלוימען ואפשר הפפלוימען הסגלגלין. ושזפין הן פפלוימען ארוכין. ובזמנינו אין א"י מגדלת פפלוימען. אבל הרכבה הרי גם בח"ל אסור. ובריש דמאי פירשנו רימין בראמבערען:

סעיף מט
הצנון

רעטטיג:

סעיף נ
החרדל והלפסן

אנדארענקרויט:

סעיף נא
אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה

מדרחוק טעמן ביותר זמ"ז:

סעיף נב
כלב הכופרי

הוא קטן ודומה לשועל:

סעיף נג
היעלים

געמזע:

סעיף נד
החמור והערוד

חמור מדברי:

סעיף נה
כלאים זה בזה

לרמב"ם דוקא להרבעה. הם כלאים ולא להנהגה [עמ"ש בתי כלאים ק"ו]:

סעיף נו
אין מביאין אילן באילן

הכא מפרש דמה דאסרינן לעיל כלאי אילן. זהו דוקא להרכיבם יחד. אבל להסמיכן שרי. וקיי"ל דהרכבה אפי' בח"ל אפי' ע"י עובד כוכבים אסור [י"ד רצ"ה] אבל סרק בסרק או שחורות ולבנות ממין א'. שרי. ואפ"ה נוהגין להחמיר. מדלא בקיאינן במינן:

סעיף נז
ירק בירק

מין בא"מ:

סעיף נח
ר' יהודה מתיר ירק באילן

וה"ה איפכא וטעמיה משום דאין מתאחין. ולת"ק עכ"פ מדיונקים זמ"ז. הוה כלאים:

סעיף נט
אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה

עץ תאנה יערי כורתין גזעו ושרשיו שבארץ נקרא סדין ועי' לקמן (פ"ג מ"ד):

סעיף ס
אין מרכיבין פיגם

רויטעקרויט:

סעיף סא
על גבי קדה לבנה

ווייסען צימטבוים:

סעיף סב
אין נוטעין יחור

ענף:

סעיף סג
של תאנה לתוך החצוב

מין עשב ששרשיו נוקבין ויורדים בעמק בשוה. ובהם תיחם יהושע א"י. והוא חם ביותר. גונדעל רעבען בל"א:

סעיף סד
שיהא מקירו

ר"ל שיהיה לתקרה ולצל על החצוב. או שהוא לשון מקררו:

סעיף סה
אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח

ראטהע ריבבע:

סעיף סו
שתהא

האבטיח:

סעיף סז
אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמית

פאפפעל קרויט:

סעיף סח
שתהא משמרתו

שתהא החלמית מרטיב לזרע הדלעת ושומרו עד שישתרש בארץ:

סעיף סט
הטומן לפת וצנונות תחת הגפן

בטמנם אגודות של לפת או צנונות מיירי. דגלי דעתי' דלא רצה בהשרשה. דאל"כ חייב בכולן [כתוס' שבת ד"נ] חוץ משבת דאפי' נתכוון לזרען בלא השריש שרי ליטלן [מג"א שי"א סקכ"ב]:

סעיף ע
אם היו מקצת עליו מגולין

רק משום שבת נקט מגולין דאל"כ א"א ליטלן מבלי שיזיז עפר ממקומו:

סעיף עא
לא משום כלאים

משום זורע כלאים. או הוסיף מאתיים תחת הגפן. ואע"ג דמותר לערב גרעין זרעים עם

גרעין אילן ולזרעם יחד במפולת יד [כרמב"ם פ"א מכלאים ה"ו]. עכ"פ גרעין זרע עם זרע גפן אסור לזרען יחד:

סעיף עב

ולא משום שביעית

בטמנם בשביעית. לא יהיה כזורע ומותרים. ואפי' הוציא ספיחין בטמינתו:

סעיף עג

ולא משום מעשרות

דאינו חייב לעשר מה שהוסיף בטמינתו. דלאו זריעה היא:

סעיף עד

וניטלים בשבת

דלאו תולש הוא. ואוחז בעלין ומוציאן. ואף דמטלטל להעפר. הו"ל טלטול מהצד לצורך דבר המותר. ואינו נוגע באיסור. דשרי. ואפי' נתכוון שישאר שם כל השבת. לא הו"ל הצנון בסיס לעפר. דאדרבה העפר משמש לצנון [מג"א שם]:

סעיף עה

ה"ז כלאים

לענין מלקות. אבל לענין איסור כל ב' מינין אסור עכ"פ מדרבנן אף שלא במפולת יד. כשזרען סמוכים אסורים ממראית עין [רכ"מ ספ"ד מכלאים]:

סעיף עו

או חטה ושעורה וכוסמת

פלוגתיי' בלישנא דקרא. שדך לא תזרע כלאים. לת"ק אפי' באינו זרוע נקרא שדה. ולר"י צריך שיהיה זרוע מלבד הכלאים. מיהו בכרם כעל"פ. דבאינו זרוע לא מקרי כרם. וקיי"ל כת"ק [י"ד רצ"ז]. וג' מדריגות יש. להרכיב אילן אסור גם בח"ל מדאורייי'. וכלאי כרם אסור בח"ל רק מד"ס אפי' באכילה. מיהו דוקא בזרע חרצן וב' מיני זרעים יחד במפולת יד. אבל מותר לזרען סמוכים בח"ל וא"צ הרחק ביניהן [שם ססרצ"ו]. וכלאי זרעים אפי' במפולת יד שרי אפי' לכתחילה בח"ל [רצ"ז]. וכל מקום שאסור לזרוע אסור לקיים. אבל פירות כלאים מותרים אפי' בא"י חוץ מכלאי כרם. ובא"י אסור באכילה [ובהנאה] מדאורייתא. ובח"ל מד"ס. מיהו מותר לנטוע ענף המורכב:

פרק ב

סעיף א
כל סאה שיש בו רובע

רובע הקב. והוא א' מכ"ד לסאה:

סעיף ב
ממין אחר ימעט

קודם שיזרע ימעט המין המעורב או יוסיף על הסאה. וכ"כ במצא כלאים בשדהו סגי בממעט כך [י"ד רצ"ז ס"ח]. ואף דהו"ל מבטל איסור לכתחילה. דהרי רובע מדאורייתא ולוקה עליו [כרמב"ם פ"ב מכלאים]. ונ"ל טעמו משום דשיעורים חציצין ומחיצין הלממ"ס [סוכה ד"ה ב'] וליכא למימר דהרובע בטל ברוב מדאורייתא. דהרי מדניכר כל גרעין במקומו לא שייך ביטול [כי"ד סק"ט]. ואע"ג דבב"ד אזלינן בת"ר אף שניכר המיעוט. התם לא שיהא גוף החולק בטל. רק דעתו ודבורו. וזה לא ניכר. י"ל זהו בניחא לי' שיזרע בתערובת משא"כ הכא שנתערב ממילא וגם לא ניחא לי' כלל בתערובתן. דמי טפי לחטין שהתליעו דשרי לטחנן מה"ט מדלא ניחא ליה שיתבטלו [כי"ד פ"ד סקי"ד] והרי מבטלן קודם שיבוא לכלל איסור כדי שלא יעשה איסור בזריעה אינו רק מד"ס מפני מראית עין. שיחשבו אח"כ כשיראו אותן גדלין. שבכוונה זרען. ובממעט אינו ניכר כ"כ. מיהו בניחא ליה שיזרע בתערובת אפי' חטה א' בכרי אסור מד"ס:

סעיף ג
רבי יוסי אומר יבור

דמדהוזקק לברור יברר הכל. ואע"ג שיוסיף על המין המבטל. אעפ"כ מדצריך לעשות מעשה לבטלן הו"ל כמקיים התערובות בכוונה. אבל בהי' מתחלה פחות מרובע. א"צ:

סעיף ד
בין משני מינין

סגי ברובע. ואת"ק נמי קאי. ולא דמי לחלב ודם שנתערבו בקדירה. שכל א' מסייע לבטל חבירו כי"ד ססי' צ"ח. התם רק משום טעם האיסור הוא. וכיון שטעם האיסורים משונה זמ"ז לא נרגש זה וזה. משא"כ הכא הזריעה מאינו מינו נאסר. מיהו הא דקאמר דב' מיני מצטרפין. היינו רק לענין הרובע. אבל לא לעניין הסאה ודו"ק:

סעיף ה
וחכמים אומרים כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע

ר"ל בנתערבו ב' מינין כשבולת שועל וכוסמין. בסאה שעורים. והרי שבולת שועל אינו כלאים בשעורים. להכי לחכמים אמ"צ. ולת"ק מצטרף. ולר"ש אפילו בשניהן כלאים בסאה אמ"צ:

סעיף ו
במה דברים אמורים

דצריך רובע לסאה:

סעיף ז
באמת אמרו זרעוני גנה שאינן נאכלין

ר"ל אותן שגרעיני זרען אינו נאכל. רק הפרי או העלין הצומחי' מהזרע [אכ"י ונו"ן של זרעונין הוא נו"ן המקטין כמו אשון בת עין] כזרע כרפס ולפת. אם נתערבו בתבואה. ולסימנא בעלמא נקט שאינו נאכל. דכל כה"ג זרע דק הוא:

סעיף ח
מצטרפין אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה

ר"ל אם נתערב חלק כ"ד משיעור שצריך לזרוע מהן בבית סאה. בסאה תבואה. הר"ז מצטרף להיות כלאים. דבית סאה הוא נ' על נ' אמה. ועל אותו מקום זורעים סאה תבואה. מיהו זרעוני גנה שהן דקין זורעין על מקום כזה קב וחצי. דכל גרעין וגרעין צריך לגידולו רווח לבד. ולפיכך כשגרעיני הסאה הם רבים צריך רווח למקום זריעתן יותר ממקום שצריך לזרוע גרעינים גסים שאין בהן רק מעט בסאה ולהכי מדצריך בתבואה א' מכ"ד לסאה. סגי בזרעוני גנה בסאה תבואה א' מכ"ד מקב וחצי. והוא ביצה ומחצה:

סעיף ט
רבי שמעון אומר כשם שאמרו להחמיר

בזרעונים דקים. דאפי' בפחות מרובע ימעט:

סעיף י
כך אמרו להקל

בזרעונים גסים יותר מתבואה דצריך מהן טפי מסאה לנ' על נ' כפשתן וכו':

סעיף יא
הפשתן

דמדהוא גס זורע מהן ג' סאה לנ' על נ' [כך פי' הר"ב ע"ד הר"ש. ותמוה מאד שזה

מכחיש המפורסם ועיני ראו ולא זר שזרע פשתן ליינזאמען בל"א הוא קטן הרבה והרבה מקטניות ותבואה. ולפיכך אין לנו לפרש רק כהרמב"ם דבבא דפשתן דברי ת"ק היא וקמ"ל דזרע פשתן אע"ג שאינו נאכל והוא דק. הוא נזרע בדוחק. וזורעין ממנו ג' סאה במקום שהוא נ' על נ'. ובזה יתורץ מה דק' להר"ב דאי דנקט פשתן מדהן זרע גדול. א"כ מ"ש פשתן דנקט טפי מאפונין הגמלנים שגדולי' הרבה והרבה מתבואה וקטניות. אע"כ כהרמב"ם דדברי ת"ק הוא וקמ"ל דזרע פשתן יוצא נמכלל של שאר זרעוני גנ]:

סעיף יב

בתבואה מצטרפת אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה

דביש ג' רובע מהן. בסאה תבואה ימעט:

סעיף יג

ימתין לה עד שתתליע

ר"ל עד שיתפשטו שרשים מהחטין כתולעים דקים. והוא ג' ימים בקרקע לחה. וביבשה צריך טפי:

סעיף יד

ויופך

יהפוך הקרקע במחרישה. דאז לא יצמחו שוב החטין:

סעיף טו

אלא הופך ואחר כך זורע

והא דנקט לא יאמר והול"ל לא יזרע ואח"כ יופך. נ"ל דקמ"ל דאפי' אם בשעת זריעה גלי דעתי' להפיך אח"כ אפ"ה אסור. מיהו מדנקט הכי דוקא גבי אם צמחו. נ"ל דדוקא בשכבר צמחו אסור הכי. אי מדכבר צמחו דלמא ממלך. ואי מפני מראית עין. דהרואה שכבר צמחו רואה שזורע שם זרע אחר. הא אם רק התליעו. דהרואה שזורע שם מין אחר לא רואה שכבר זרוע שם מין אחר שכבר התליע. וגם מדלא צמח עדיין. לא חיישינן לממלך. רשאי לומר אזרע ואח"כ אופך. ולפ"ז מה דנקט במשנה ד' זרועה ונמלך לנטעה לא יאמר וכו' מיירי בכבר צמחו. וראייתי. דהרי בגומם עד פחות מטפח שם באמת מותר לזרוע ואח"כ משרש. ע"כ טעמא משום דבגומם כה"ג תו ליכא חשש מראית עין ולא חשש נמלך. ומרתוי"ט לא משמע כן שהרי כ' דצמחה לרבותא נקט:

סעיף טז
כמה יהא חורש כתלמי

פורכע בל"א. והוא תל גבוה שנעשה בין שורות המחרישה. וי"א שהן רוחב השורות העמוקות בעצמן:

סעיף יז
הרביעה

שא"צ להפוך במחרישה כל הקרקע. רק מניח תלמים רחבים כאותן שעושים אחר שירד רביעה ראשונה ואע"ג שישאר טפי מרובע לסאה. כיון דאינו אסור רק מד"ס. דלא תזרע כתיב. וזה לא ניח"ל בתערובתן. להכי בהופך וגלי דעתי' כך. ליכא תו משום מראית עין:

סעיף יח
אבא שאול אומר כדי שלא ישייר

קרקע שאינו מהופך:

סעיף יט
רובע לבית סאה

במקום א' וי"א אפילו ע"י צרוף הרבה מקומות שאינן מהופכין. לא יהיה רובע לסאה וכן מסתבר לפע"ד דמי עדיף מנתערב גרעיני סאה עם גרעיני רובע. דימעט כריש פרקן. אף שהגרעיני הרובע גדלין מפוזרין בהרבה מקומות:

סעיף כ
זרועה ונמלך לנוטעה

לרמב"ם [כלאים פ"א ה"ו] דמותר לערב גרעיני זרעים עם זרע אילנות לזרען כא' מכ"ש לזרוע זרעים אצל אילנות. א"כ ע"כ הכא בנטועה בגפנים מיירי. דאילו בשאר אילנות רק להרכיבן זב"ז אסור. מיהו הראב"ד שם הוכיח מירושלמי דאף שאר אילנות אסור לזרוע אצלם זרעונים. [ורכ"מ שם יישב קושיתו] ועי' לעיל [פ"א מ"ח]. אבל אי"ל דלרמב"ם מיירי הכא בשאר אילנות. ואפ"ה אסור מחשש הרכבה דגם מירק ואילן אסור [כפ"א מ"ז]. ליתא דהרי רק בגזע. אבל במרכיב תוך השרשים מותר [כי"ד רצ"ז] והרי הכא אינו זורע או נוטע ע"ג הגזעין רק על השרשים:

סעיף כא
לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך

לאחר שהתליע:

סעיף כב
לא יאמר אזרע ואח"כ אשרש

אעקור שרשי הנטיעות:

סעיף כג
אם רצה גומם

כורת האילנות:

סעיף כד
עד פחות מטפח

שלא ישייר טפח ממעל לקרקע:

סעיף כה
היתה שדהו זרועה קנבוס

בלשון לאטינא מלת קאנאביס הוא האנף:

סעיף כו
או לוף

מין בצלים:

סעיף כז
לא יהא זורע ובא על גביהם

אף אחר זמן והיפוך כנ"ל:

סעיף כח
שאינן עושין אלא לשלשה שנים

נ"ל דר"ל אף שאנחנו רואין שצומחין לאלתר יש מהן שאינן מתליעין עד ג' שנים. ואף שיהפך יחזור ויצמח. ואילה"ק עכ"פ מה שיזרע השתא ע"ג יגמר בשנה זו ויתלשו מיד קודם שיצמח הקנבוס בסוף הג' שנים. נ"ל דג' שנים דקאמר אין ר"ל ג' שנים דוקא. אלא ר"ל יש מהן מאחרין ויש מקדימין לצמוח תוך הג' שנים. והיינו כדברינו הנ"ל דחיישי' שאחר שיהפוך במחרישה שוב יתליע הקנבים גם בשנה זו ויצמח בתערובות:

סעיף כט
תבואה שעלה בה ספיחי אסטיס

ווייד‌עקרויט שעושין ממנו אינדיג. וספיחים הן גרעיני הזרע שנפלו בשעת קצירתו שחוזר וצומח בין התבואה שנזרע שם אח"כ. ונקט ספיחי מדמצוי כך טפי. ממה שיהיה זרע איסטיס מעורב בתבואה בשעת זריעה:

סעיף ל
וכן מקום הגרנות

שדשין שם מינים הרבה:

סעיף לא
וכן תלתן

פענכעל רגיל לצמוח בינו מינין הרבה:

סעיף לב
שהעלה מיני צמחים אין מחייבין אותו לנכש

לעקור התערובות עם השורש. מדנתערב ממילא. וגם לא ניחא ליה תערובתן. דצמחיהן קשין למינין הללו. ומקלקלין מקום הדישה להכי [לא הוי] דינו כסי' ב':

סעיף לג
אם נכש או כיסח

ר"ל אפי' רק חתך עלי התערובות. ושייר השרשים:

סעיף לד
אומרים לו עקור את הכל חוץ ממין אחד

דאל"כ נראה כניחא לי' במה שמשייר. והו"ל כמקיים כלאים. דדוקא במ"א לעיל שנתערב קודם זריעה. א"צ לברור הכל. משא"כ הכא שכבר הגיע שעת איסור. עוקר הכל. כ"כ ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל. ואילה"ק הרי במשנה ג' שכבר זרוע ואפ"ה א"צ לעקור הכל. י"ל התם אף שכבר זרוע. עכ"פ בשעה שעוקר אין כאן עוד כלאים. ואי"ל דכמו במוצא כלאים בשדהו סגי בממעטו עד פחות מחלק כ"ד [כי"ד רצ"ז ס"ח] ה"נ מלת הכל לאו דוקא אלא ר"ל כל מה שמחויב לעקור. דהיינו עד שלא ישאר רובע לבית סאה. ליתא דיש לחלק הרבה דשאני הכא דניכש מתחילה כדי לקיים הנשאר. להכי לעקור הכל ממש צריך [וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מכלאים ה"י]:

סעיף לה
הרוצה לעשות שדהו משר משר

בעטהע ארוכה. אבל מרובעת נקראת ערוגה:

סעיף לו
מכל מין

כל משר ממין אחר:

סעיף לז

בשאומרים שלשה תלמים של פתיח

ר"ל מניח רווח בין משר למשר ג' תלמים. כאותן שעושה מי שרוצה לפתח ולשדד אדמתו דשיעור שלשתן יחד ב' אמות כך מניח בין ראשי המשרים. והא דלא קאמר ב' אמות. הא קמ"ל. דאף שאח"כ מתקצר הרווח והולך בין המשרים. עד שלא יפסיק לבסוף בין המשרים רק כ"ש שרי. דתו אינן בערבובי'. והא דלקמן מ"י צריך להפסיק בין ב' מינין בית רובע. נ"ל דהתם בין ב' שדות גדולות בעי טפי. א"נ להכי נקט הכא משר דהיינו ערוגה ארוכה. דסגי בהכי. משא"כ לקמן דמיירי בקרחת דהיינו ערוגה מרובעת צריך מרחק רובע. והיינו משום דערוגות ארוכות הן הולכין מתחלת השדה עד סופה. ואין לנו לחוש רק שלא יהיו נראים ב' ראשי הערוגות מעורבים. להכי סגי בהכי. משא"כ התם שכל השדה בין לארכה בין לרחבה עשוי ערוגות ערוגות מרובעות. אי לא יניח רווח גדול מכל הצדדים לכל ערוגה וערוגה. יהיו נראים כמעורבים כל המינין:

סעיף לח

ובה"א מלא העול השרוני

כרוחב עול שחורשים בו בעמק. והוא רחב מאותו שחורשים בהר:

סעיף לט

וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו

ואעפ"כ שיעורו דב"ש נפיש מדב"ה דאם לא כן הו"ל חומרי דב"ה וקולי ב"ש והרי לא חשבינן בעדיות פ"ו:

סעיף מ

היה ראש תור חטים

תור הוא תכשיט זהב משולש שבראש הנשים. והושאל על שם ערוגה משולשת:

סעיף מא

נכנס בתוך של שעורים

ר"ל אם קרן ערוגת החטין נוגע לרוחב ערוגת השעורים:

סעיף מב

מפני שהוא נראה כסוף שדהו

דהרי נראים מובדלים וליכא ערבוביא דדוקא כשסמוכין ב' המינין ארכו של ערוגה זו אצל אורך ערוגה אחרת צריך שיהיה המשולש שמרחיקים זמ"ז רחב בראשו כמלא עול השרוני. וכמשנה ו'. משא"כ הכא שאורך ערוגה זו נגד רוחב הערוגה האחרת סגי גם

בשמרחק המשולש בראשו הוא פחות מזה. אמנם טעם כל היתירים הללו. היינו משום דהתורה לא אסרה כלאים רק כשזרען במפולת יד. ורק חכמים אסרו גם שלא במפולת יד משום מראית עין. ולהכי נמי התירו בכמה גווני. בשניכר שחשש בעל השדה לאיסור כלאים. ומשלך נתנו לך [אב"י עי' מ"ש בסי' נ"ד אי"ה]:

סעיף מג

מותר לסמוך לו מאותו המין

מותר לסמוך לחיטין שלו מין אחר כאותו של חבירו. דנראה כאילו גם זה שייך לשדה חבירו. והרי בין ב' מינין של ב' בני אדם א"צ הרחקה. מדכתיב שדך לא תזרע כלאים:

סעיף מד

מותר לסמוך לו תלם של פשתן

דהרואה יודע דתלם א' פשתן לא חזי לכלום. ורק לבדוק שדהו עושה. והו"ל כזורע להשחתה. מיהו באמצע שדהו אסור לזרעו. דהו"ל מראית עין טפי. וכירושלמי. והא דנקט שלו ושל חבירו מין א'. דאי של חבירו מין אחר. לא הוה מצי למנקט בסיפא. ולא של מין אחר. דהרי מין של חבירו מותר להסמיך. כסי' מ"ג:

סעיף מה

ולא תלם של מין אחר

אפי' התכוון לבדוק שדהו. עכ"פ הרואה אינו יודע:

סעיף מו

ר"ש אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין

מותר:

סעיף מז

אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן

דבפשתן ליכא משום מראית עין:

סעיף מח

אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע

ווילדער זאפראן. וקאי אמתני' דלעיל דמיירי בשלו ושל חבירו. ה"נ מיירי דשל חבירו תבואה ומקיף לו חרדל וחריע בשדותיו סביב. והו"א דשרי. אע"ג דכל הקפה במין א' סביב למין אחר. אפילו מרחיק כראוי אסור. כר"ב מ"י. זהו בהכל של אדם א'. אבל הכא דהן של ב' בני אדם הו"א דשרי כמ"ש לעיל סי' מ"ג בשם הרמב"ם מדלא כתיב ארצך לא תזרע כלאים. ש"מ דב' בני אדם א"צ הרחקה בין שדותיהן. קמ"ל דאפ"ה הכא

אסורים לסמוך זא"ז מפני הרואים. דמדמזקי חרדל וחריע לתבואה. יאמרו דשל אדם א' הן. דלולא כן היה מוחה בחבירו לסמוך אצל שלו. כדפסקי' באמת [בח"מ קנ"ה סל"א] דצריך להרחיק כרישין מבצלים ד"ט:

סעיף מט

אבל סומבין לשדה ירקות חרדל וחריע

דמדלא מזקי שרי לסמוך מב' בנ"א:

סעיף נ

וסומך

ב' מיני תבואה אם יש ביניהן בור או ניר וכו':

סעיף נא

לבור

מקום שלא נחרש ורחב וארוך כשיעור בית רובע. דהיינו י' אמות וחומש על י' אמות וחומש. ואפילו אח"כ מסמיכין יחד שרי:

סעיף נב

ולניר

ארץ חרושה שארוך ורחב כבית רובע ואפילו אם בסוף מסמיכין יחד שרי [כרמב"ם פ"ג ה"ט]. וקמ"ל דכל שיש בית רובע ביניהן. בין שהוא בור או ניר מפסיק:

סעיף נג

ולגפה

אבנים סדורות כחומה בלא טיט:

סעיף נד

ולדרך

מדנקט סתמא משמע כל דרך ואפי' של יחיד ששיעורו ד' אמות רחבו [כפאה רפ"ב]. ואע"ג דבבור וניר צריך שיהיו ברוחב ואורך בית רובע. וכלעיל. הכא מדהולכים שם אדם ובהמה יש היכר שפיר גם ברוחב ד' אמות. דמדלא זרען יחד במפולת לא אסור רק מדרבנן משום מראית מין. ולהכי כל שיש היכר שרי. וכדשרינן לבשל בשר בחלב שקדים ומניח שם שקדים [י"ד פ"ז]. מיהו שביל אפי' של רבים דרחב טפי מד' אמות. אפ"ה כיון דאינו עשוי רק להילוך בני אדם ולא לבהמה לא מחשב הפסק עד שיהא ארכו ורחבו כשיעור בית רובע. דאז לא גרע מבור וניר. ונחל ושלולית דמפסיקין לפאה [כרפ"ב דפאה] לרתוי"ט הכא מדלא קתני להו תנא הכא בכלאים. ש"מ דבכלאים אינן מפסיקין.

ואילה"ק לדבריו הרי אמת המים שעמוק טפח זורעים בתוכו ג' זרעונים [כפ"ג מ"ב] מכ"ש בב' עבריה. וק"ו בן ק"ו נחל ושלולית שמפסיקין. י"ל התם בזרעונים מועטים. משא"כ בין ב' שדות גדולות צריך הפרש גדול [ועי' מ"ש בס"ד פ"ג סי' ג']. ול"מ נ"ל דנחל ושלולית דמפולשין בין ב' השדות ודאי מפסיקין. רק כל הני דנקט תנא במשנתינו מיירי באינן מפולשין. וכדבעינן למימר לקמן. ונקטינהו תנא לרבותא דאפ"ה מפסיקין:

סעיף נה

ולגדר גבוה עשרה טפחים

ר"ל חומה גבוה י"ט. ושיעור עיבי' לא הזכיר תנא משום דסגי בכ"ש. וליכא למימר דרוחב ד' שנזכר אצל חריץ אגדר נמי קאי. ליתא דממ"נ. אי רוחב גדר היינו עוביה. וכי גרע מאילן המיסך דסגי בעובי כ"ש [וכלקמן ס"ד מ"ד]. ואי רוחב גדר היינו גבהו. הרי בהדיא תנינן דצריך גובה י"ט. ונ"ל עוד דמשו"ה הפסיק עם דרך בין גפה לגדר. היינו דלא תימא דשיעור גובה דתני גבי גדר אגפה נמי קאי. אלא גפה מדאין האבנים שבה מחוברים ודבוקים יחד בטיט וסיד כגדר בנוי. מסתמא מניחין הרבה ביחד בעובי כבגל. ומדעב הרבה א"צ גובה י"ט:

סעיף נו

ולחריץ שהוא עמוק עשרה

טפחים:

סעיף נז

ולאילן שהוא מיסך על הארץ

אם זרוע תחת האילן מותר לסמוך בחוץ זרע אחר. אם מפסיק ביניהן נופו שאינו גבוה מן הארץ ג' טפחים:

סעיף נח

ורחב ארבעה

מיהו דוקא סלע דנתהווה ממילא צריך רוחב ד'. משא"כ גפה וגדר דבידי אדם סגי בעובי כ"ש. [אב"י ולא קשה מאילן שהוא מיסך דג"כ נתהווה ממילא וסגי בכ"ש כמ"ש ע"ר זצוק"ל לעיל סי' נ"ה. דהתם האילן מיסך סביב כל הזרע שנזרע תחתיו ומבדילו ממה שבחוץ משא"כ הכא ועי' מ"ש ע"ר בבועז כאן]: ונ"ל עוד דהא דלא תני תנא בכל המפסיקין הללו שיעור המשכן כמה. דליכא למימר דכולהו מיירי במפולשין בין ב' השדות. דהרי בור וניר בבית רובע סגי להו בשמפסיקין רק בהמשך י' אמות וחומש. אף שאח"כ ב' השדות דבוקות וסמוכות יחד. כלקמן סי' ע"ג. אלא שיעור המשך המפסיקין

הללו הם כבור וניר. דהיינו באורך י' אמות וחומש אע"ג שאח"כ ב' המינין סמוכין יחד שרי:

סעיף נט

הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת

ערוגה מרובעת קודם שנזרעה נקראת קרחת:

סעיף ס

עושה עשרים וארבעה קרחות לבית סאה

בית סאה הוא נע"נ אמות אם תחלקו לה' קרחת אורך על ה' קרחת רוחב. יהיה הכל כ"ה קרחת. ויהיה אורך כל קרחה י' אמות אורך על י' אמות רוחב. וכל אמה בת ו' טפחים. קח א' מקרחת שרחבה ס' טפחים על ס' טפחים וחלקה לרחבה לכ"ד רצועות. יגיע לכל רצועה י' אמות אורך. על רוחב ב' טפחים ומחצה. תן רצועה א' לכל קרחה מכל הכ"ד קרחות. א"כ יהיה כל קרחה י' אמות אורך. על רוחב י' אמות וב"ט ומחצה:

סעיף סא

מקרחת לבית רובע

ר"ל וזה שיעור בית רובע הקב. מיהו הא דשרי ר"מ כ"ד קרחות לבית סאה. לאו דוקא. דכ"ש פחות מכ"ד קרחת לפחות מבית סאה דשרי לר"מ. ורק כ"ד דנקט היינו שלא יוסיף על כ"ד קרחות דוגמת ערוגה דלקמן רפ"ג. דרק ו' מינים שרי ולא יותר. דכשיוסיף על מניין כ"ד יהיה כל קרחת קטן מרובע ועי"ז יתהווה תערובות. וגם לא יהיה כל קרחת גדול מרובע. דאז מחזי כשדה. וכדקאמר בחרדל מדמחזי כשדה חרדל. וה"ה בשאר מיני זרעים רק בקרחת רובע ס"ל דמותר להסמיכן:

סעיף סב

וזורע בתוכה כל מין שירצה

דס"ל לר"מ דמדהן מרובעות נראות מופרשות וא"צ הרחק:

סעיף סג

היתה קרחת אחת או שתים

באמצע שדה תבואה. שהיא בית סאה או פחות או יותר:

סעיף סד

זורעם חרדל

ומ"ח דלא כר"מ:

סעיף סה
שלש לא יזרע חרדל מפני שהיא נראית כשדה חרדל

בתוך שדה תבואה. מיהו דוקא חרדל. אבל שאר זרעים. אפי' ב' קרחת מחזי כשדה. דרק בקרחת רובע מתיר:

סעיף סו
וחכ"א תשע קרחות מותרות

דעושה בבית סאה כ"ה קרחת. ה' על ה'. וזורע בשורה ראשונה ושלישית וחמישית. בכל אחת מהן קרחת א' ג' ה'. דהו"ל יחד ט' קרחת זרועות. ומניח שורה ב' וד' פנויות. ואי"ל יזרע י"ג קרחת. דבשורות ב' וד' יזרע נמי קרחת ב' וד'. ואף שיגעו בזוויות בקרחות שבשורות א' ג' ה'. יותרו בראש תור כמ"ז. י"ל דאין היתר ראש תור. רק בין שדה גדולה לקטנה [כך פי' רש"י [שבת דפ"ה ב] ותמוה והרי אין לך קטנה בקטנות טפי מהך דלקמן [רפ"ג] ואפ"ה שרי בהו ראש תור. אלא נ"ל דה"ט דאסור משום דקרחת האמצעי שבשורה ב' וד'. יהיה לפ"ז חבוש מכל הצדדים דאפי' נגד הקרנות יהיה ב' ראש תור סוגר נגד כל קרן וקרן]. מיהו אפ"ה מקילי הכא רבנן טפי מבשאר דוכתי דבעינן בהו בכל תבואה ותבואה הרחק רובע [וכמ"י]. ורק הכא דכל השדה עשוי רבועיי' רבועיי'. סגי להו לרבנן בריחוק י' על י' אמה. אולם מדמצרכו מרחק י' אמות גם ביש כמה ריבועים בהבית סאה. אם כן כל שכן דפליגי אדרבי מאיר דמיקל בקרחת א' או ב' של חרדל לזרעו בלי הרחק כלל. דלרבנן צריך הרחק רובע:

סעיף סז
עשר אסורות

דצריך הפסק כשיעור קרחה בין מין למין:

סעיף סח
ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור

הוא שלשים סאה:

סעיף סט
לא יעשה בתוכה חוץ מקרחת אחת

נראה לי דמדלא קאמר לא יעשה אותה רק קרחה אחת. שמע מינה דאין ר"ל שיזרע כל הבית כור רק מין א' בקרחת א' דמהיכא תיתא נימא כן. והרי ודאי יכול לזרוע בבית כור א' כמה מינים כשירחיק בין מין למין בית רובע. ודוחק לומר דראב"י פליג אמשנה דלקמן דקאמר' בפירוש תבואה בתבואה בית רובע. אלא ה"ק דאפילו בבית כור שכולו

זרוע ממין א'. ויש באמציעותו קרחת א' ממין אחר סמוך להמין שחוצה לו סביב מותר. אבל טפי מקרחת א' אסור. אבל במרחיק בין מין למין בית רובע ודאי דגם לראב"י שרי. ולרבנן אפילו קרחת א' אסור לעשות בתוך השדה כשהוא סמוך למין אחר. בין באמצע בית סאה או באמצע בית כור ויותר:

סעיף ע

כל שהוא בתוך בית רובע

בתוך הקרחות המפסיקות לרבנן בין כל מין לחבירו:

סעיף עא

עולה במדת בית רובע

אפי' נקעין מלאין מים שאינן ראויין לזריעה:

סעיף עב

אכילת הגפן והקבר והסלע עולין במדת בית רובע

ר"ל אם היה בקרחות המפסיקות הנ"ל גפן. שצריך להרחיק ממנו זרע כדי עבודתו. דהיינו ו' טפחים לכל צד. או שהיה שם קבר. דמדאסור בהנאה. ג"כ לא חזי לזריעה. או שהיה שם סלע שאינו גבוה י' [דאל"כ הו"ל מחיצה] דג"כ לא חזי לזריעה. אפ"ה עולין למדת בית רובע. להיות הפסק בין מין למין:

סעיף עג

תבואה בתבואה בית רובע

ר"ל אם זורע ב' שדות גדולות מב' מיני תבואה. מרחיק ביניהן כשיעור רובע מרובע. והוא י' אמות וחומש אמה על י' אמות וחומש. בין שהרחיק כשיעור הזה בהתחלת השדות. בין שהרחיק באמצע השדות. ובתחילתן ובסופן סמוכים ומקורבים יחד. שרי. ודוקא באין מין א' מקיף לחבירו מד' רוחותיו דבמקיפו הו"ל חבוש. ולא מהני הרחקה כלל. מיהו נ"ל במקיפו באופן שאין הרוחות נוגעות זב"ז רק בראש תור. שרי. כדמוכח בפ"ג:

סעיף עד

ירק בירק

ב' שדה ירקות ב' מינים שנזרעו זא"ז:

סעיף עה

ששהטפחים

א"צ להרחיק ביניהן רק ו' טפחים על ו' טפחים בין בתחלת השדות בין באמצען כלעיל:

סעיף עו
תבואה בירק ירק בתבואה בית רובע

מיהו כל זה בב' שדות. אבל בשורה א' ירק סמיך לשדה תבואה א"צ רק ו' טפחים על ו' טפחים [כרמב"ם פ"ג דכלאים הי"ב]:

סעיף עז
תבואה נוטה על גבי תבואה

שהרחיקן זמ"ז כדינן לעיל. רק מחמת גידול נכפפו השבלים ושוכבים זע"ז. וא"ת כיון דתבואה בתבואה בית רובע וכלעיל. א"כ היכא אפשר שיהיו השבלים ארוכים כ"כ שיכפפו זע"ז. י"ל דמיירי הכא שמרוחקים רק במקום אחד. ואח"כ מקורבים:

סעיף עח
הכל מותר

נ"ל דקמ"ל אע"ג דבכלאי הכרם אסור כה"ג [כלקמן פ"ז מ"ד] אפ"ה בכלאי זרעים שרי:

סעיף עט
חוץ מדלעת יונית

שעליה מתפשטין ומסתבכין ביותר:

סעיף פ
ר' מאיר אומר אף הקשות

ברבוי נקרא קשואין. גורקע בל"א:

סעיף פא
ופול המצרי

שמינקבאהנען:

סעיף פב
ורואה אני את דבריהן מדברי

רק שכך קבלתי מרבותי ואי אפשר לי לחזור בי. ואף על גב דמסתבך דלעת יונית. הרי גם קישות ופולין מסתבכין. ואפילו הכי כיון דרק משום מראית עין נאסר סיבוך. לפיכך כל שאינו מסתבך מאד כדלעת אין לאסור:

פרק ג

סעיף א
זורעים בתוכה חמשה זרעונים

אף דבכל דוכתא. מלת זרעונים כולל כל דבר הנזרע. הכא דוקא בירקות מותר לזרוע ה' מינין בערוגה. וכדמסיק במשנה ב'. מדאין זורעין מהן רק מעט מעט:

סעיף ב
ארבעה בארבע רוחות הערוגה

מניח בכל רוח טפח ע"ט בכל זוית פנוי. וזורע ד' טפחים האחרים ברוחב טפח. וכן בכל רוח ורוח ואף שארבע מינים שבארבע רוחות נוגעים זה את זה בקרנות. הרי נגיעה בראש תור מותר. כלעיל פ"ב מ"ז:

סעיף ג
ואחד באמצע

דהיינו צורה זו * ונמצא שיהיה זרוע כ"ד טפחים. שהם ב' שלישים מהל"ו טפחים של כל הערוגה. ובלבד שיהא הירק שבאמצע מובדל כדי יניקה. שהוא טפח ומחצה. מכל מין שברוחות. או שיגע בהן בראש תור. ואע"ג דבפ"ב מ"י אמרינן ירק בירק ו"ט. התם בשדה גדולה. משא"כ הכא בנזרע מעט. במרחיק שיעור יניקה ליכא ערבוב. מיהו טפי מה' מינים. אע"ג שמרחיקין זה מזה שיעור יניקה אסור. מדהו"ל ערבוב. ואסמכוה אקרא. שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח צמחה תרי. וזרועיה תרי. ותצמיח חד. הו"ל ה' מינין וה"ה שיכול לזרוע בהיתר כתמונ' זו * ויהיה ג"כ רק ה' מיני'. אבל ירויח שיהיה זרוע כ"ז טפחים [והיינו כש"ס פרק רע"ק בשתירץ שימלא הקרנות]. אלא הא קמ"ל דאפי' בתמונה א' שזכרנו שרי. ולא אמרינן דהזרוע באמצע הו"ל חבוש. מדמוקף רק בד' ראשי תור [ועפ"ב סי' ע"ג]:

סעיף ד
היה לה גבול גבוה טפח

וגם ברחב הגבול טפח:

סעיף ה
זורעין בתוכה שלשה עשר

דמדהשתא הו"ל הערוגה עם הגבול ח' על ח' טפחים. גם כשיזרע בה י"ג מינין ליכא ערבוב:

סעיף ו
שלשה על כל גבול וגבול

דמניח טע"ט שבקרן. וזורע טע"ט ומניח טפח ומחצה וזורע טפח ומניח טפח ומחצה וזורע טפח ומניח טפח שסמוך לקרן. דהו"ל יחד ח' טפחים. וזרוע מהן ג"ט. וכן לכל רוח על הגבולים סביב. דהו"ל יחד י"ב מינין על הגבול. ומכ"ש דמותר למלאות כל הרוח כלעיל סי' ב'. רק דקמ"ל דהכא מדליכא ערבוב מותר גם להרבות במינין. ודוקא בשהגבול גבוה ג"כ טפח. וכדמסיק במשנה ב'. אבל בכל שטח שוה ח' על ח' אסור להרבות טפי מה' זרעונים:

סעיף ז
לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול מפני שהוא ממלאהו

אף דמרחיק שיעור יניקה. מדאיכא מינין הרבה מתערבב. משא"כ ברישא דליכא רק ד' מינין שרי:

סעיף ח
רבי יהודה אומר ששה באמצע

גם ברישא פליג דס"ל דבערוגה וע"ז זורעין בה ו' מינין:

סעיף ט
כל מין זרעים אין זורעים בערוגה

ה' מינין:

סעיף י
חרדל ואפונים השופין

באהנען קטנים:

סעיף יא
אפונים הגמלנים

באהנען גדולים:

סעיף יב
מין ירק

ושאר מיני זרעי וירקות ידועים. רק הזכיר הנך ב'. דסד"א להיפך. להכי קמ"ל דאינו כך:

סעיף יג
גבול שהיה גבוה טפח

וזרע בה י"ג מינין כנ"ל:

סעיף יד
ונתמעט

נעשה נמוך מטפח:

סעיף טו
כשר

וא"צ לעקור מה שזרע כבר. ואסור לזרוע בו להבא עד שיגביהו טפח:

סעיף טז
התלם

פורכע:

סעיף יז
ואמת המים

שיבשו מימיו:

סעיף יח
שהם עמוקים טפח

ורחבן ששה טפחים. ועמוקים לרבותא נקט. אף על גב דאותו שבאמצע נראה כחבוש דאיכא למ"ד בירושלמי דאסור. ואע"ג דלא קיי"ל כן. אפ"ה קמ"ל רבותא גם אליבי':

סעיף יט
אחד מיכן ואחד מיכן ואחד באמצע

ובלבד שירחיק המינין שיעור יניקה זמ"ז:

סעיף כ
היה ראש תור ירק

קרן זוית מערוגה מחודדת של ירק. וקמ"ל דבירק שנזרע מעט מעט. שרי בראש תור אפי' בשדה גדולה ושדה קטנה ועי' לעיל פ"ב ס"ו:

סעיף כא
נכנס לתוך שדה ירק אחר מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו

וליכא ערבוב כפ"ב מ"ז:

סעיף כב
היתה שדהו זרוע ירק והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר

והרחיקן כדינן כפ"ב סי' ע"ו:

סעיף כג
רבי ישמעאל אומר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד ראשו

פתוח מב' צדדיו:

סעיף כד
רבי עקיבא אומר

צריך שיהי' התלם הזרוע אורך וכו'. ור' ישמעאל נמי מצריך הכי. רק לר"ע א"צ מפולש. וי"א דבהרחקה פליגי. דלר' ישמעאל צריך שיהיה התלם המפסיקן מפולש. ולרע"ק סגי בשיהיה המרחק במקום א' וע"ו טפחים. ולר"י סגי באורך ו' על רוחב טפח. ואע"ג דלעיל [פ"ב מ"י] כבר תני לה כרע"ק. באמת הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת. א"נ התם בשדה גדולה והכא רק בשורה א' שבאמצע שדה ירק פליגי:

סעיף כה
אורך ששה טפחים ורוחב מלואו

רחבו כארכו:

סעיף כו
רבי יהודה אומר רוחב כמלא רוחב הפרסה

ר"ל טפח:

סעיף כז
אסור

אף דהרחיק כדינן. דמדעליה' רחבים נראה כאילו נזרעו במפולת יד. משא"כ ב' שורות וכו' נראה כל א' כשדה שלימה:

סעיף כח
רבי אליעזר מתיר

דס"ל דהב' שורות קשואין אע"ג שאינן סמוכות מצטרפות ומחשבו כשדה קשואין. והרי בכה"ג מותר ליטע באמצע השדה שורה דלועין ושורה פול המצרי. וכלעיל [מ"ג] במרחיקן כדינן [כלעיל פ"ב ע"ו]:

סעיף כט
וחכמים אוסרין

מדאין ב' השורות סמוכים. מיהו בסמוכות שרי לזרוע בצדן. א' של קשואין וא' של דלועין בהרחיקן כדינן לעיל אע"ג דסתר בהא דיוקי דרישא וסיפא אהדדי. דברישא מדויק דבכה"ג אסור. ובסיפא מדויק איפכא והול"ל נעשה דיוק דרישא כמפורש בסיפא

ואסור. וכדאמרינן בכל דוכתא. הכא בדרבנן אמרי' דיוקא דרישא לאו דוקא ודיוקא דסיפא דוקא:

סעיף ל

נוטע אדם קישות ודלעת

דעליהן מתפשטי'. וקישות ודלעת לא זו אף זו קתני ועי' ספ"ב. ומכ"ש שאר מינין:

סעיף לא

לתוך גומא אחת

וא"צ הרחק:

סעיף לב

ובלבד שתהא זו נוטה לצד זה וזו נוטה לצד זה ונוטה שער

ענפים:

סעיף לג

שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין

שיחשוב הרואה שזרען יחד במפולת יד. דהו"ל איסור דאורייתא. אבל בשהטה שער זו לכאן ושער חבירתה לצד אחר. הרי נראה שהקפיד שלא יתערבו בסיפן. ודאי כן הקפיד שלא יתערבו בזריעה. ולכאורה היה נ"ל דוקא בגומא קטנה שזורע בה ב' מינים מועטים. אבל גומא ארוכה כתלם ואמת המים [לעיל מ"ב] כיון שהגדולים שם הרבה לא מהני בה הפיכת שער. דמדרבו חיישינן לעירוב. אולם בש"ע [רצ"ז סל"א] לא חילק בכך. מיהו בירושלמי משמע כדברינו:

סעיף לד

היתה שדהו זרוע בצלים

ה"ה שאר מיני':

סעיף לה

ומבקש ליטע בתוכה שורות של דלועים

ומדצריך לעקור הבצלי' לנטוע במקומן דלועין. חמיר טפי ממתני' דלעיל. ולא סגי בהיתר של ב' שורו':

סעיף לו

רבי ישמעאל אומר עוקר שתי שורות

כל שורה הוא ד' אמו':

סעיף לז
ונוטע שורה אחת

נשתיירו ב' אמות בורות לכל צד:

סעיף לח
ונוטע שתי שורות

ואין צריך רק הפסק תלם כפ"ב סי' ע"ו:

סעיף לט
וחכמים אומרים אם אין בין שורה

של דלועין:

סעיף מ
שתים עשרה אמה לא יקיים את הזרע של בינתיים

זהו ממש דעת ר' ישמעאל. דב' אמות בורות מכאן ומכאן. וח' אמות בצלים באמצע הן י"ב אמות. רק דלחכמים לא בעו בורות רק תלם א' כשאר ירקות. ואעפ"כ מצרכי להרחיק שורה מחברתה י"ב אמה. מדעליהן מתפשטות ביותר ויהיה ערבובי':

סעיף מא
דלעת בירק כירק

וסגי לי' בו' טפחים לכל צד:

סעיף מב
ובתבואה נותנין לה

לדלעת לכל צד:

סעיף מג
בית רובע

הוא י' אמות וב' טפחים ומחצה אורך על רוחב י' אמות:

סעיף מד
נותנין לה לעבודתה ששה טפחים

דשורה דלא מערבא. קילא מדלעת יחידית. מיהו אורך ההפסק צריך י' אמות ומחצה:

סעיף מה
ואם הגדילה

עלי השורה ונכנסו לתוך הו' טפחים:

סעיף מו
רבי יוסי אומר נותנין לה

לשורה דלעת בתבואה:

סעיף מז
אמרו לו התחמיר זו מן הגפן

דכל שאינו כרם. סגי לה בו' טפחים. והרי כלאי כרם חמור מכלאי זרעים לענין אכילה והנאה:

סעיף מח
ולדלעת יחידית נותנין לה בית רובע

ר"ל הרי מודים אתם לי שכשכבר היה גפן נטוע ובא לזרוע בצדה תבואה סגי במרחיק ו"ט. וכשהיה דלעת יחידית נטוע. צריך להרחיק בית רובע. א"כ ה"נ בהיתה התבואה כבר זרוע. ובא ליטע בצדה גפן או דלעת. חמורה דלעת מגפן:

סעיף מט
כל שלשה דלועין לבית סאה לא יביא זרע לתוך בית סאה

דס"ל דדלעת יחידית צריך שליש בית סאה בתבואה. ולא סגי ברובע:

סעיף נ
רבי יוסי בן החוטף אפרתי אמר משום רבי ישמעאל כל שלשה דלועים לבית כור לא יביא זרע לתוך בית כור

דס"ל דדלעת יחידי' צריך שליש בית כור:

פרק ד

סעיף א
קרחת הכרם

מפרש ואזיל:

סעיף ב
ואיזו היא קרחת הכרם כרם שחרב

ונקרחו גפניו:

סעיף ג
מאמצעו

ואפי' אין גפנים רק מב' צדדי הקרחה:

סעיף ד
אם אין שם שש עשרה אמה

כבית הלל דד' אמות שסמוך לגפנים מכאן ומכאן ככרם דמו. דהוה ליה עבודת הכרם. מדצריך כשיעור הזה לעגלות ושוורים לחרישה ובאמצע צריך ד' אמות שיעור שדה מצד זה. וד' אמות שיעור שדה מצד האחר ואם נשאר פחות מח' אמות בינתיים. שדינן פלגא להכי ופלגא להכי ובטלי לגבי כרם. ולבית שמאי צריך טז"א באמצע. ח"א לשיעור שדה להכא ולהכא:

סעיף ה
לא יביא זרע לשם

אפי' מעט באמצע לכתחילה אסור. ובדיעבד אינו מקדש כפ"ז מ"ז:

סעיף ו
היו שם שש עשרה אמה נותנין לה עבודתה

ד' אמות לכל צד:

סעיף ז
איזו היא מחול הכרם בין כרם לגדר

מקום פנוי שבין כרם וכו' עשוי למחולות הנשים כשלהי מסכת תענית:

סעיף ח
היו שם שתים עשרה אמה

כבית הלל. ד' אמות סמוך לכרם הו"ל עבודת הכרם. וד' אמות שסמוך לכותל עשוי לדוושא. לחזק יסודות הכותל. וצריך שישאר ד"א שיעור שדה. וא"צ ט"ז אמות מדרק בצד א' יש שם איסור וכל הנך אמות בת ו' טפחים:

סעיף ט
נותנין לו עבודתו

היינו מרחק ד' אמות:

סעיף י
רבי יהודה אומר אין זה

מחול הכרם שאמרת:

סעיף יא
אלא גדר הכרם

וביש יותר מד"א. זורע המותר:

סעיף יב
ואיזה הוא מחול הכרם

שצריך יב"א:

סעיף יג
בין שני הכרמים

שכרם א' במזרח וכרם א' בדרום. ולת"ק זה נמי כקרחת כרם. אבל מקום שבין ב' כרמים. א' למזרח וא' למערב כעל"פ דהיינו קרחת:

סעיף יד
איזה הוא גדר

מלתא אחריתא קאמרה סתמא דמתני'. איזה גדר שמפסיק. שיכול לסמוך כרם מצד זה וזרעים מצד זה: ול"מ היה נ"ל דה"ק איזהו גדר הכרם דפליגי בה דלת"ק צריך בינו לכרם י"ב אמה. ולר"י סגי בד' אמות. זהו דוקא כשגבוה י"ט אבל בנמוך מזה לכ"ע הו"ל כליתא וסגי בד"א:

סעיף טו
וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה

טפחי' דמדאין ההפסק בולט. צריך שיהיה הרוחב טפי. משא"כ עובי גדר סגי בדק כ"ש [וכמ"ד] ובין בחריץ או בגדר כשיש בכל א' שיעור הראיי לו. מותר ליטע כרם סמוך לו מכאן ולזרוע סמוך להההפסק מצד האחר:

סעיף טז
מחיצת הקנים אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים

דהו"ל כלבוד מהלמ"מ:

סעיף יז
הרי זו כמחיצה

אף בפרוץ מרובה על עומד:

סעיף יח
וגדר שנפרץ

והעומד ד"ט או יותר. משא"כ בקנים מיירי דאין בעומד ג"ט:

סעיף יט
עד עשרה אמות הרי היא כפתח

ואפילו נגד הפתח מותר:

סעיף כ
נפרצו בו פרצות הרבה

פחותות מי' אמות ויתירות מג"ט:

סעיף כא
אם העומד מרובה על הפרוץ

כשנצרף כל העומדים ופרוצים יחד. וה"ה בפרוץ כעומד:

סעיף כב
ואם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפרצה

ובעומד פחות מד"ט ויתר מג"ט. והפרוץ מרובה. אף נגד עומד אסור:

סעיף כג
בש"א כרם

ואסור לזרוע תוך ד"א:

סעיף כד
ובה"א אינו כרם

וא"צ להרחיק רק ו"ט:

סעיף כה
עד שיהו שם שתי שורות

ובכל שורה ג' גפנים או יותר דדוקא באחת יוצאת זנב סגי בה' [כמ"ו]. דאל"כ צריך ב' שורות של ג' ג':

סעיף כו
לפיכך הזורע ארבע אמות שבכרם

ר"ל תוך לד"א של עבודת הכרם שחוץ לכרם:

סעיף כז
בית שמאי אומרים קידש שורה אחת

ואע"ג דהוה ב"ש לקולא וב"ה לחומרא. כבר נשנה בעדיות [פ"ה מ"ב]:

סעיף כח
ובית הלל אומרים קידש שתי שורות

דמה שאסרה תורה הזרע והכרם. שורה א' מקרי כרם:

סעיף כט
ואחת יוצאה זנב

ג' גפנים נטועים בשורה וב' כנגדן כזה וי"א כזה:

סעיף ל
שתים כנגד שתים ואחת בינתים

כזה* וי"א כזה*:

סעיף לא
ואחת באמצע

כזה* וי"א כזה*. ונ"ל דטעמיה דאי כפרושא קמא שאין האלכסוני' שוין. לא שייך לשון בינתיים. אבל לדינא לא פליגי:

סעיף לב
עד שיהו שתים נגד שתים ואחת יוצאה זנב

הא תו ל"ל. ונ"ל דקמ"ל דאפי' יש ג"כ א' בינתיים או באמצע. עכ"פ מדיש ללקט בה ב' כנגד ב' וא' יוצאה זנב הרי זה כרם. כלקמן ריש פ"ה [וכ"מ אח"כ בתוס' חדשים]:

סעיף לג
ושורה אחת בתוך של חבירו

אע"פ שדרך וכו':

סעיף לד
ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע

דרך הרבים זה היינו שביל הרבים שצריך שלא יהיו השורות מרוחקים ח"א. דאל"כ אינן מצטרפי'. ונ"ל דנקט דרך היחיד לרבותא דסד"א דדוקא דרך הרבים אינו מפסיק משו' דלשניהן רשות להלוך בו. אבל דרך היחיד שאין לו חלק בא' מהשורות הו"א דמפסיק קמ"ל:

סעיף לה
וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים

וזרע תוך ד"א של שורה שלו:

סעיף לו
הרי אלו מצטרפות

דאף דאין אדם אוסר מה שאינו שלו. הכא הזרע וגם קצת מהכרם משלו הוא:

סעיף לז
גבוה מעשרח טפחים

ה"ה גבוה רק י"ט ונקט גבוה מי' לרבותא דר"י בעירסן וכו':

סעיף לח
רבי יהודה אומר אם ערסן מלמעלה

שהשכיב ועירב ראשי הגפנים ממעל לגדר. ועירס לשון עריסה:

סעיף לט
הרי אלו מצטרפות

אפי' גבוה יותר מי"ט. וה"ה בחריץ לעיל [מ"ג] והכי קיי"ל:

סעיף מ
הנוטע שתי שורות

של ב' ב' גפנים אפי' אין א' יוצא זנב:

סעיף מא
לא יביא זרע לשם

דחמור תוכן מחוצה להן. דסגי במרחיק ו"ט. וביש ביניהן ח"א חוץ ממקום הגפנים. מרחיק אמה בת ו"ט מכאן ומכאן וזורע את המותר:

סעיף מב
היו שלש

ג' שורות של ב' ב':

סעיף מג
אם אין בין שורה לחברתה

ר"ל בין השורה של ב' זו לשורה של ב' שבצדה. א"נ דר"ל בין שורות החיצונית [כל זה מהר"ש]:

סעיף מד
לא יביא זרע לשם

קמ"ל הכא אף דע"י מרחק השורות זמ"ז. לפי' בתרא הנ"ל קמ"ל הך בבא לאשמעינן דדוקא באיתנהו לכל הג' שורות צריך מרחק בין ב' החיצונות ט"ז אמה. הא בחרבה האמצעית סגי בשמרחיק מכל שורה ו' טפחים. ודלא כראב"י דפליג ובלבד שיהיה שמונה אמות בין ב' השורות הנשארים. ולפי' קמא קמ"ל בהך בבא. אף דלא גרע מב' שורות של ג' ג' [לעיל מ"ה] סד"א התם יש בין כל גפן לגפן שבצדו מרחק שוה. אבל הכא

ע"י גודל המרחק שיש בין כל שורה של ב' לשורה ב' שבצדה. ניכר שהן ג' שורות של ב' ב'. ולא ב' שורות של ג' ג' [דבכה"ג היה פשוט דהו"ל כרם כסי' כ"ה. ורווח שביניהן כקרחת] אפ"ה גם בג' שורות. רווח שביניהן כקרחת. מיהו באין שם רק ב' שורות של ב' ב' אז אם יש מרחק בין שורה לחברתה ח' אמות אפילו מתחילה היו ג' (כחנניא) דינן רק כגפן יחידית דסגי בששה טפחים:

סעיף מה

אפילו חרבה האמצעית

ומכל שכן בחרבה א' מחיצונות. שנשתיירו ב' שורות ביחד:

סעיף מו

שאילו מתחלה נטען

ר"ל רק ב' שורות:

סעיף מז

הנוטע את כרמו על שש עשרה אמה שש עשרה אמה

ר"ל כל שורה רחוקה מחברתה טז"א:

סעיף מח

מותר להביא זרע לשם

בריחוק ששה טפחים משורה. מיהו דוקא בנטען מתחילה ב' שורות של ג'. לכולי עלמא סגי במרחק כל שורה מחברתה ט"ז אמות. הא קרחת שבכרם. שיש כרם מכאן ומכאן. וגם מתחלה הי' במקום הקרחת גפני כרם. צריך לבית שמאי מרחק ארבעה ועשרים אמות. כריש פרקן:

סעיף מט

אמר ר' יהודה מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה והיה הופך שער

ר"ל ראשי הענפים:

סעיף נ

שתי שורות לצד אחת

אלו כלפי אלו:

סעיף נא

וזורע את הניר

המקום הפנוי שמצד זה וזה. זרע בריחוק ו"ט מהשורה:

סעיף נב
ובשנה אחרת היה הופך את השער למקום אחר וזורע את הבור
ר"ל הקרקע שלא היתה זרועה אשתקד:

סעיף נג
רבי מאיר ורבי שמעון אומרים אף הנוטע את כרמו על שמונה שמונה אמות מותר
ולא בעינן ט"ז אמות רק בהיה מתחלה כרם וחרב ולא בהיה מתחלה כך:

פרק ה

סעיף א
אם יש בו ללקט עשר גפנים לבית סאה
נ' על נ' אמה:

סעיף ב
ונטועות כהלכתן
ב' נגד ב' וא' יוצאת זנב. ואין זמ"ז טז"א ולא פחות מד"א לר"ש במ"ב [כך כ' הר"ש והר"ב. ותמהני שלא הוזכר תנאי זה במשנה. והרי אפשר שלא יהיה כך וגם הרמב"ם [פ"ז מכלאים ה"ח] ובש"ע [רצ"ו סל"ח] לא הזכירו שצריך שיהיה ביניהן מרחק כזה]:

סעיף ג
הרי זה נקרא כרם דל
ודינו ככרם דדוקא כשנטען מתחילה בכוונה ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב סגי בה' גפנים שיחשב כרם. אבל הכא שמתחילה לא היו נטועים ב' נגד ב' וא' יוצא זנב. רק היו נטועים בערבוביא אע"ג דגם בכה"ג הוי סגי בתחילה במכוונים בו ה' גפנים ב' נגד ב' וכו' וכדמסיק. עכ"פ השתא שחרב צריך שישאר כשיעור ב' כרמים. דהיינו ב' פעמים. ב' נגד ב' וא' יוצא זנב. וכולן יהיו רק תוך בית סאה ולא יותר דאל"כ נותן לכל א' מגפניו כדי עבודתו ו"ט וזורע את הנותר [כך משמע מלשון המשנה וגם מפי' הר"ש והר"ב דהי' גפנים צריך שיהיו כתואר ב"פ ב' נגד ב' וכו'. אולם מרמב"ם [פ"ז מכלאים ה"ה]. וגם מש"ע [רצ"ו סל"ח] מדהזכירו נמי דסגי בב' שורות של ג' ג' משמע דסגי בשנשארו בחד כרם דהיינו פ"א ב' נגד ב' וא' יוצא זנב מתוך הי' גפנים]:

סעיף ד
כרם שהוא נטוע ערבוביא
שאין הגפנים מכוונים כשורה:

סעיף ה
אם יש בו לכוין שתים נגד שלש

ר"ל שהגזעין מכוונים אף שאין הענפים מכוונים:

סעיף ו
הרי זה כרם

ובעי טז"א ביניהן כקרחת רפ"ד:

סעיף ז
ואם לאו אינו כרם

וסגי במרחיק ששה טפחים:

סעיף ח
רבי מאיר אומר הואיל והוא נראה כתבנית הכרמים

דהיינו שורות שורות אפי' בערבוביא:

סעיף ט
כרם שהוא נטוע

בעל שלש שורות או יותר משל ג' ג':

סעיף י
על פחות פחות מארבע אמות

בין שורה לשורה:

סעיף יא
וחכמים אומרים כרם ורואין את האמצעית כאילו אינן

וחצוניות מצטרפות להיות כרם:

סעיף יב
רבי אליעזר בן יעקב אומר אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו הרי זה נראה כבין שני כרמים

של ב' בני אדם. והיינו כרע"ק לעיל [פ"ד מ"ג] ואע"ג דלעיל [פ"ד מ"ג] א"צ מפולש התם רק להחשיבו הפסק ולא שיהא הוא עצמו כמופסק כי הכא:

סעיף יג
ואם לאו

דחסר שיעור עמקו או רחבו או שאינו מפולש:

סעיף יד
שומרה שבכרם

תל גבוה לשומר הכרם:

סעיף טו
זורעין בתוכה

אפי' לרבנן. דמדאין אויר כרם מקיפו. לא דמי לגת:

סעיף טז
ואם היה שער כותש

שנסתבכו הענפים יחד ממעל לשומירה:

סעיף יז
אסור

ק' פשיטא והרי אפילו בזרע כבר קידש [כפ"ז מ"ג] מכ"ש שאסור לכתחילה לזרוע תחת הענפים המסובכים. ול"מ היה נ"ל דכותש אינו כעריס. דלא כהר"ש ורתוי"ט. דעריס היינו שמונחים הענפים כסכך ממעל לשום דבר. אבל כותש היינו שמסובך הירק עם הענפי גפנים. ואסור משום דכל עיקר ההיתר ברישא היינו רק מדאין אויר הכרם מקיפו. משא"כ במסובכים יחד. אח"כ מצאתי שגם הרמב"ם [פ"ז מכלאים הכ"ב] פי' כותש שנוגעים הענפים בירק. וכן העתיק בש"ע [רצ"ז סנ"ב]. וכן כדברינו יש לפרש נמי בפאה [פ"ב מ"ג]:

סעיף יח
גפן שהיא נטועה בגת או בנקע

גומא:

סעיף יט
נותנין לה עבודתה

ו' טפחים:

סעיף כ
וזורע את המותר

בהגומא. ול"א דגומא מצרף לגפן ולהזרע:

סעיף כא
רבי יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות

ר"ל כל רווח הגת:

סעיף כב
לא יביא זרע לשם

וביש ד"א סגי במרחיק ששה טפחים [אב"י ועי' רכ"מ פ"ז דכלאים הל"ה דפירש דצריך הרחקה ד"א]:

סעיף כג
והבית שבכרם זורעין בתוכו

אף דגפנים סביב מבחוץ. דכיון דמקורה אין כאן תערובות כלל. ואפילו סוככים הגפנים על גג הבית שרי מה"ט:

סעיף כד
או מקיים

או אפילו נטע הירק ואח"כ הגפן. והוסיף הירק חלק ר' ממה שגדל בהיתר והענבים כבר היו גדולים כפול הלבן:

סעיף כה
הרי זה מקדש

נאסר בהנאה:

סעיף כו
ארבעים וחמשה גפנים

ר"ל אפשר שיאסרו מ"ה גפנים ולא יותר. דבנטועים ט' על ט' שורות. וכל גפן רחוק מחבירו ד"א לכל צד כזה * והירק נטוע אצל הגפן האמצעי. הנה ירק זה אוסר כל גפן שבטז"א שלו סביב. ואם תעשה עיגול סביב להמרכז מקום הירק. שיהיה ממקום הירק ט"ז אמה לכל רוח. לא יהיה תוך העיגול כ"א מ"ה גפנים. דהרי ד' שורות החיצונות היו חוץ להעיגול. נשארו ז' על ז' שורות האמצעיות. שהן מ"ט גפנים. ומהן לא יאסרו רק מ"ה גפנים. וד' גפנים שבזוית חוץ לט"ז אמה מהירק. דהרי כלל בידינו. כל אמה בריבוע. אמה וב' חומשין באלכסון. ומדיש מגפן לחבירו ד' אמות. נמצא אלכסון שמגפן לחבירו. ה' אמות וג' חומשין וא"כ מהירק שבמרכז עד הגפן שבזוית. שיש ג' אלכסונים. והוא ג' פעמים. ה' אמות וג' חומשין שהן יחד ט"ז אמות וד' חומשין. לכן באמת נראה בהציור הזה. שד' גפנים שבזוית נפלו חוץ לעגול. מדהן ממקום הירק יותר מט"ז אמה. ולא יאסרו. נשארו מ"ה גפנים שבתוך העגול שנאסרו. ואילה"ק עכ"פ הו"ל למיסר עוד ד' גפנים בשורה ט' במקום שנוגע שם העיגול האמצע בהגפן המסומן בהציור כתמונה זו *. דהרי ד' גפנים הללו עומדים בקצה הט"ז אמה מהכרם. י"ל כיון שגזע הגפן עומד

חוץ להט"ז אמות. אע"ג שנוגע בקצה הט"ז אמה אינו נאסר. ואילה"ק עוד הרי כבר תנינן [פ"ד מ"ה]. דאינו אוסר [אכ"י מקדש] הירק בכרם רק ב' שורות. דהיינו ח' אמות והכא אמרי' דאוסר עד ט"ז אמות. י"ל התם היינו בנטע הירק חוץ מהשורות. משא"כ הכא דהירק מוקף מהשורות לכל צד. הו"ל כקרחת הכרם לעיל רפ"ד דצריך שיהיה ט"ז אמות רווח בין הירק לכרם:

סעיף כז

או על חמש חמש

אף דכשנטועין על ה' ה' אמות. לא יאסרו מן ז' שורות הפנימיות רק ל"ז גפנים. דהרי לא נאסרו רק אותן גפנים שתוך ט"ז אמה מהירק. והרי כשנטועין על ה' ה' אמות יפול מהז' שורות הפנימיות. ג' לכל קרן חוץ לעיגול. כאשר תראה בציור ב' כזה * דמדהשתא כל גפן רחוק מחבירו ה' אמות. א"כ לפי הכלל שאמרנו לעיל. יהיה כאן אלכסון שמגפן לחבירו ה' אמות וי' חומשין. נמצא ב' האלכסונים שמהירק עד הגפן שעל נקודת ג. הוא ב"פ ה' אמות וי' חומשין. שהם יחד י"ד אמות. ומפני שהירק אוסר עד ט"ז אמות סביב. לפיכך אוסר עוד ב"א מאלכסון שבין הגפן שעל נקודת ג להגפן שעל נקודה א. ולפ"ז אמצעית האלכסון שבין גפן ג לגפן א. הוא חוץ לט"ז אמות שנאסרו. דהרי אמצעית האלכסון הזה הוא יותר מב' אמות ומחצה לגפן א וכ"כ יותר מב' אמות ומחצה לגפן ג. והרי לא נאסר מאותו אלכסון רק ב' אמות. נמצא אמצעית האלכסון הזה. הוא חוץ לט"ז שנאסרו. ומכ"ש שב' הגפנים ב ד עומדים חוץ לט"ז שנאסרו. שהרי ב' גפנים אלו עומדים ממש מכוונים מול אמצעית האלכסון שבין גפן ג וא ורחוקים יותר מהירק שבאמצע. לפיכך יפול חוץ לעיגול הנאסר ג' לכל קרן וקרן. ולא היה ראוי לאסור רק ל"ז גפנים. עכ"פ בין ד' אמות לה' אמות טעו אינשי. ויחשוב הרואה שבכרם הנטוע על ד' ד' אינו אוסר רק ל"ז גפנים. מש"ה משום לא פלוג. אסרו גם בכה"ג מ"ה גפנים. ומה"ט צריך תנא למנקט ברישא מנין הגפנים שנאסרו. ולא אסתגי ליה למימר על כל אופני נטיעות שנזכרו במשנה דמקדש ט"ז אמה לכל רוח. וכמו דקאמר באמת בסיפא. אלא רק משום נטיעה על ה' ה' צריך למינקט ברישא שנאסרו מנין מ"ה גפנים. להודיענו דגם בנטועים על ה' ה' נאסרו מ"ה גפנים. אף שח' גפנים מהן חוץ להט"ז אמה. והיינו משום גזירה ה' אטו ד'. שאין ניכר ההבדל שבין זה לזה:

סעיף כח
היו נטועות על שש שש

דבין ו' לד' לא טעו אינשי. כדתניא (ר"ה דכ"ד) ע"א אומר גבוה ב' וא' אומר ג' אמרינן חד מנייהו טעי. א' אומר גבוה ג' וא' אומר ה' עדותן בטילה. כך נ"ל:

סעיף כט
או על שבע שבע

ובנטועות על ח' ח' אמות אף לחכמים ספ"ד דאסרו לזרוע. עכ"פ אינו מקדש:

סעיף ל
הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר

אפילו הוסיף ר' קודם שהגיע לשם מדלא התעצל ללקטו ותורה הקפידה רק בדניחא ליה. דכתיב שדך לא תזרע. דומיא דזריעה:

סעיף לא
אם הוסיף במאתים אסור

מדהתעצל ללקטו. ושיעור לידע אם הוסיף חלק ר'. משערין בכמה זמן יתיבש כל ליחות שבו משנקצר. ואם למשל יתיבש בק' שעה לגמרי. יתיבש בחצי שעה חלק ר' מלחותו. וכ"כ מוסיף בחצי שעה חלק ר'. ואסור:

סעיף לב
היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים או שיצאו

הזרעים:

סעיף לג
או עם המים

כשמזבל או משקה השדה:

סעיף לד
הזורע וסיערתו הרוח

להזרעי' לתוך הכרם:

סעיף לה
לאחריו

ועי"ז לא נודע לו עד שהוסיף ר':

סעיף לו
מותר

ועכ"פ חייב לעקרו כשיראה. דאל"כ יאסר:

סעיף לז
סיערתו הרוח לפניו

שנודע לו:

סעיף לח
ר' עקיבא אומר אם עשבים

אם המתין מלעקרו עד שצמח:

סעיף לט
יופך

יחרוש להפוך השרשים:

סעיף מ
ואם אביב

שכבר גדל הזרע קצת:

סעיף מא
ינפץ

הזרע מהשבלים. והקשין לא חשיבי אז שיאסרו. כך כ' הרמב"ם בפירושו. אבל בחיבורו [פ"ה מכלאים] פסק דגם הכא הקשין אסורים. רק התנא נקט הכא ינפץ. מדעדיין רכין ולחין. אין נוחין לשרפן רק נוח טפי לנפצן ולקברן:

סעיף מב
ואם הביאה דגן

שהביא שליש:

סעיף מג
תדלק

ונאסר הכל. ונקט בכל חד השחתה כי אורחיה. ועצי הגפנים עם הענבים. אם כבר נעשו כפול הלבן בין כך וכך ישרפו כל שהן תוך טז"א רק נקט הנך חלוקים בהתבואה משום דרק בהתבואה יש חילוק זה (ועי' ספ"ז). [אב"י כלומר שכבר משעה שמכיר אותם הזרעים באיזהו מקום הם מונחים כגון שעשו עשבים. והוא מקיימן עד שיעשה הגפן כפול הלבן אזי מיד מקדש. וא"צ להיות הזרעים אביב או דגן. אלא משום דלענין אופן

איבוד וביעור הזרעים יש חילוק בין עשבים לאביב ודגן. להכי נקטה המשנה חילוקים אלו]:

סעיף מד

המקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קדש

מדמקיימין אותן בערביא למאכל גמלים:

סעיף מה

וחכ"א לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימין

באותו מקום. ובאמת בערביא מודו:

סעיף מו

הארוס

אינגווער וי"א קרויזעמינצע:

סעיף מז

והקיסום

עפאקרויט:

סעיף מח

ושושנת המלך

איננה ראזע שלנו הגדילה באילן. וזאת מין זרעים היא ונ"ל שהיא הנקראת אצלינו פויסטראזע. ואין לה ריח:

סעיף מט

וכל מיני זרעים

כקטניות ופולין וכדומה מיני זרעים:

סעיף נ

אינן כלאים בכרם

מדאורייתא. דדוקא תבואה וירקות אסור מדאורייתא בכרם. וכ"כ קנבוס ולוף מדכתיב כרמך כלאים. זרעים הדומים לכרם. ואלו יש להן אשכולות כגפנים [כמנחות דט"ו ב'] אבל שאר ירקות רק מדרבנן אסור. ועמ"ש בספרי בתי כלאים סי' ל"ח ול"ט. אבל כל מיני זרעים. דהיינו שרק הפרי נאכל ולא העלין. מותר לכתחילה לזרעו בכרם [י"ד רצ"ו ס"ב]:

סעיף נא

הקנבס

האנף:

סעיף נב
וחכמים אומרים כלאים

מדדומה לענבים:

סעיף נג
והקינרס

דיסטעלן. והוא דרדר שנזכר בתורה:

פרק ו

סעיף א
איזהו עריס

עריס. הן גפנים מודלין ושוכבים ע"ג גדר או ע"ג כותל וחריץ. כע"ג מטה ועריסה. ופליגי ב"ש וב"ה לקמן בהרחקתו. ולהכי בעי איזהו עריס דפליגי בה:

סעיף ב
נותנין לו עבודתו ד' אמות

אפילו לב"ה פ"ד מ"ה. דצריך ב' שורות. התם דוקא באינן מודלין:

סעיף ג
ובית הלל אומרים מן הגדר לשדה

דצריך להרחיק ד"א גם מהגדר שמודלות עליו. ואפילו לאחורי הגדר:

סעיף ד
אמר רבי יוחנן בן נורי טועים כל האומרים כן

ר"ל טעו בשמועתן. שמעו דב"ה מצרכי ד"א בין גדר לשדה וסברו משום דלב"ה עריס חמור וסגי בשורה א'. ולא היא. אלא ה"ק ב"ה אם יש וכו':

סעיף ה
אלא אם יש שם ד' אמות מעיקר גפנים ולגדר

ר"ל סגי בשמרחיק מהגפנים ו"ט. מדאין דינן כעריס. והר"ב פי' שבמרוחקת השורה ד"א מהכותל מותר לזרוע בין השורה להגדר. ע"כ צ"ל דכוונת רבינו שמותר לזרוע שם נגד הרווח שבין גפן לגפן. במקום שאין הגפן מסכך על הזרע שתחתיו. דאל"כ הרי נאסר [כפ"ז מ"ד]. א"נ נ"ל דהר"ב ס"ל דלריב"נ לא מיירי שמודלין הגפנים על הגדר. דא"כ אף ביש ד"א בין גפנים לגדר אסור לזרוע ביניהם תחת הגפנים כפ"ז מ"ג:

סעיף ו

נותנין לו את עבודתו וזורע את המותר

דבאין ד"א בין גדר לגפנים אסור לזרוע שם. דמדהמקום צר ה"ל כגת ונקע פ"ה מ"ג. [כ"כ הר"ב ולשיטתיה אזיל דס"ל דריב"נ לא ס"ל חומרא בעריס טפי מבשאר שורה של גפנים. מיהו לדברינו לעיל דריב"נ נמי מודה בחומרא בעריס. י"ל פשוט דכשמקורבין תוך ד"א לכותל אז מחשבו לעריס דהו"ל ככם דצריך להרחיק ממנו הזרע ד"א]:

סעיף ז

ובמה היא עבודת הגפן ששה טפחים לכל רוח

לאו דברי ריב"נ היא. דא"כ הרי קיי"ל כרע"ק מחבירו. אלא ד"ה היא. ולהכי הכי קיי"ל:

סעיף ח

עריס שהוא יוצא מן המדרגה

מדריגה הוא תל גבוה שגפנים נטועים עליו ומונחים על עריס של קנים שבולט מראש התל ומסכך ע"ג שדה שלמטה. ונ"ל דה"ה בהיו הגפנים עומדים בארץ במישור וראשן מונח על עריס. אם יכול ללקט הענבים כשעומד בארץ צריך להרחיק מקצה העריס ד"א. רק נקט שעומדין במדריגה משום סיפא שאינו יכול ללוקטן כשעומד בארץ. וזה שייך רק בעומדים במדריגה דרק בכה"ג נוכל לומר שגובה התל מצטרף לההרחק:

סעיף ט

רבי אליעזר בן יעקב אומר אם עומד בארץ ובוצר את כולו הרי זה אוסר ארבע אמות בשדה

דבכה"ג רואין כאילו העריס הסוכך. נטוע למטה ומרחיק מכנגדו ד"א. מיהו בדיעבד אינו אוסר רק ו"ט. כך כ' הר"ב אבל לרמב"ם אסור בדיעבד:

סעיף י

ואם לאו אינו אוסר אלא כנגדו

למטה. אבל חוצה לה מותר אפילו תוך ד"א מעיקר הגפנים. דגובה התל מצטרף לההרחק:

סעיף יא

רבי אליעזר אומר אף הנוטע אחת

שורה א' גפנים:

סעיף יב
אם גבוה

המדריגה:

סעיף יג
מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה

וצריך ד"א ככרם. ואילה"ק הרי בכה"ג אפילו נדון ב' השורות כאילו עומד על קרקע שוה. הרי אין מרוחקים זה מזה רק י"ט והרי כל שאין בין גפן לגפן ד"א לא מיחשבה השורה ככרם [כפ"ה מ"ב]. י"ל ה"ק דהי"ט של גובה הגדר מצטרפין להד' אמות שצריך להמרחק שבין ב' השורות:

סעיף יד
המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות

קנים ארוגים שתי וערב קודם שהשכיב הגפנים עליהן נקרא אפיפירות ואח"כ נקרא עריס:

סעיף טו
לא יביא זרע אל תחת המותר

אף שאין שם הזמורות:

סעיף טז
ואם הלך החדש

שגדלו השריגים ומלאו האפיפירות:

סעיף יז
אסור

מה שנזרע תחת המותר. אף שלא הוסיף חלק ר' אחר שהלך החדש קנסוהו. והר"ב כתב דדוקא כשהוסיף חלק ר' נאסר. וק' א"כ פשיטא. ותו א"כ תחת עץ מאכל בסיפא נמי:

סעיף יח
וכן המדלה על מקצת אילן סרק

דינו כאפיפירות לאסור תחת המותר:

סעיף יט
המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר

דלא בטל לגבי גפן:

סעיף כ
ואם הלך החדש יחזירנו

יחזיר הענפים לצד אחר קודם שיוסיף חלק ר' והזרע מותר. אבל באילן סרק אף שלא הוסיף חלק ר' אסור ואינו מועיל שיחזיר:

סעיף כא
והעלהו משם לבית המגנייה והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה

שתאנים מדבריות גדלין בו. ולא חשיב כאילן מאכל. וסדן של שקמה היינו קודם שנכרת ממחובר. אבל אחר שנכרת ממחובר נקרא קורה. וכאן מיירי שהיו כמה קורות כרותות מונחות על הסדן שהוא מחובר עדיין. והגפן מודלה על מקצת הסדן ועל מקצת א' מהקורות [כך פי' רבא"ו]:

סעיף כב
ובו קורות הרבה

שנגעו באלה. אבל אין גפן מודלה עליהן:

סעיף כג
אמר לו תחת הקורה זו אסור

אף שהגפן מודלה רק על מקצתה. אפ"ה גם תחת המותר אסור:

סעיף כד
והשאר מותר

ר"ל תחת הקורות שאין הגפן מודלה עליהן מותר אף שנגעו כולן אהדדי דעכ"פ כל ענף הו"ל כאילן בפ"ע:

סעיף כה
רבי מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית והתאנה

דחשובים ולא בטלי:

סעיף כו
פסקי עריס

מפרש ואזיל:

סעיף כז
שמנה אמות ועוד

ר"ל ועוד מעט. והוא טפח של ד' גודלים:

סעיף כח
וכל מדות שאמרו חכמים

באמות. אבל במדות אשכחינן ועוד. בפ"ז דמנחות מ"ב ופ"ד דתרומות מ"ז וכירושלמי הכא [וצ"ע לפע"ד תוס' פסחים דף מ"ח ב' דמדלא מקשי ירושלמי נמי מהא ש"מ דל"ג התם ועוד]:

סעיף כט
בכרם

ל"ג ליה לפי ירושלמי הנ"ל:

סעיף ל
עריס שחרב מאמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וה' גפנים מכאן

שהיה תחילה שורה של י"א גפנים. וניטל הגפן האמצעי. ונעשו ב' עריסין דאין עריס פחות מה' גפנים:

סעיף לא
אם יש שם

בין ב' העריסין:

סעיף לב
ח' אמות לא יביא זרע לשם

כלעיל פ"ד מ"ח:

סעיף לג
נותנין לו כדי עבודתו

לר"י בן נורי במ"א. סגי להרחיק ו"ט. ולת"ק שם רשאי לזרוע רק הועוד. דאף דלדידי' עריס ככרם. לאו לגמרי ככרם הוה. דקרחת הכרם צריך טז"א. ופסקי עריס סגי בח"א. וכמו כן הזורע ד"א בכרם מקדש. ובמותר פסקי עריס מו' טפחים ואילך לא מקדש:

סעיף לד
עריס שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה

ר"ל ב' כתלים סמוכין זל"ז כמין גאם. וה' גפנים נטועים בזוית כזה * ור"ש פי' שהכותל ישר. וג' גפנים עומדים בקצה זה של כותל וב' בקצה השני. מיהו לשון "וכלה". משמע טפי כרמב"ם. דהיינו שבזוית מתאחדים וכלים ב' השורות. ואפשר עוד דמלת וכלה לא קאי אקצה כל שורה שכנגד הזוית. אלא אב' קצוות האחרות. שכל א' מהן כלה באמצע

הכותל. וקמ"ל כרמב"ם [עי' סי' ל"ו] שאעפ"כ מותר לזרוע רווח הנשאר סמוך לכותל דהיינו בין ב' הכתלים:

סעיף לה

נותנין לו עבודתו

ו"ט:

סעיף לו

וזורע את המותר

לרמב"ם אפי' בין ב' הכתלים. ולהר"ש אפילו אין אורך הכותל המפסיק בין הגפנים ד"א:

סעיף לז

ר' יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם

לטעמיה פ"ה מ"ד דאף שנדונם כגפן יחידית הכותל מצרפן להחשב ככרם. כמו דהתם הגומא מצרפן עם הירק:

סעיף לח

הקנים היוצאים מן העריס וחס עליהם לפסקן

ולא כדי שיהלך עליהן החדש:

סעיף לט

כנגדן

מתחת:

סעיף מ

מותר

דלא דמי לאפיפירות. דהתם עשאן שיהלך עליהן החדש. ואפ"ה קמ"ל הכא. דאף שאין העריס גדל מהקרקע כאילן תאנה וסדן שקמ' [במ"ד] אפ"ה בעשאו שיהלך עליו החדש אסור לכתחילה:

סעיף מא

הפרח היוצא מן העריס

שגדל הגפן ופרח מהלאה לעריס:

סעיף מב

רואין אותו כאילו מטוטלת

זענקבלייא של הבונים שמורידים בחבל לראות אם החומה ישרה:

סעיף מג
אסור

ואפי' ביצא הפרח חוץ לעבודת הגזע. דתוך ד"א מן הגזע. הרי אפי' אין שם פרח אסור:

סעיף מד
וכן בדלית

גפן יחידית המודלית ע"ג כותל. ופרחה חוץ לעבודתה. אף שפרח רק מיחידי ולא מעריס שהוא ככרם:

סעיף מה
המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור

ובהוסיף ר' גם בדיעבד אסור [כפ"ז מ"ז]:

סעיף מו
ספקה בחבל

שלא היה הזמורה מגיע לאילן וקשר זמורה בחבל:

סעיף מז
או בגמי

באסט:

סעיף מח
עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור

דהו"ל כאפיפירות [לעיל מ"ג]:

פרק ז

סעיף א
המבריך את הגפן בארץ

השכיב ראש ענף הגפן בארץ ועברה הענף תחת הארץ חוץ לו"ט מהגזע. דתוך ו' טפחים הרי נאסר מה שנזרע ע"ג. מהגפן:

סעיף ב
אם אין עפר על גבה

ע"ג הענף:

סעיף ג
שלשה טפחים לא יביא זרע עליה

שלא יכנסו שרשי הזרעים בגפן. והו"ל כמרכיבה. אבל מהצד לא משתרשי ומותר לזרוע. מיהו דוקא גפן שעצו רך ושפיר איכא למיחש להרכבה מירק שע"ג. אבל בהבריך ענף של שאר אילן. דאע"ג דאין דין כלאים בירק סמוך לאילן אפ"ה הרי אסור להרכיבו (כפ"א מ"ח) אפ"ה מותר לזרוע ירק ממעל להשרשים. דמדעצו קשה לא ינקבוהו שרשי הירק:

סעיף ד
אפילו הבריכה

תחב ראש הגפן כלעיל:

סעיף ה
בדלעת

בהדלעת שמונחת תוך הקרקע והדלעת יבשה. דבלחה בל"ז נאסר גפן מדלעת:

סעיף ו
או בסילון

רעננע של חרס. אפילו הכי אסור לזרוע ע"ג:

סעיף ז
בסלע

קשה. דאם רך שרשי הזרעים מנקבים ויורדים:

סעיף ח
הארכובה שבגפן

גפן שעקמוה וכפפוה לתוך הקרקע. וחוזרת ויוצאת:

סעיף ט
אין מודדין לה

ו' טפחים:

סעיף י
אלא מן העיקר השני

וה"מ כשלא ניכר איה מקום השורש של גפן וכגון שכפף כל גזע הגפן וטמנו בקרקע. וראש הגזע בצבץ ויצא במקום אחר. אבל בניכר גם הגזע. צריך להרחיק הזרע גם מהגזע ו' טפחים:

סעיף יא
המבריך שלש גפנים ועיקריהם נראים

שהיה ג' גפנים בשורה א'. וכפף שלשתן. וכסה אמצען של הגפנים בעפר. והניח עקריהן מגולה ונראה. ועי"ז ג' הגפנים נראים כב' שורות של ג' ג' גפנים. דדינן ככרם כפ"ד משנה ה':

סעיף יב
רבי אליעזר בר צדוק אומר אם יש ביניהם

בין גפן לגפן ומכל גפן להזמורה שעלה ממנה:

סעיף יג
מארבע אמות ועד שמונה

לא פחות מד' אמות ולא יותר על ח' אמות:

סעיף יד
הרי אלו מצטרפות

להיות ככרם להרחיק ד"א:

סעיף טו
ואם לאו אינן מצטרפות

וסגי בו"ט:

סעיף טז
גפן שיבשה אסורה

לזרוע תוך ו"ט ואפי' בקיץ דכל הגפנים רטובים וניכר עי"ז שזו יבישה היא אפ"ה אסור מפני מראית עין מדיש גפנים שנשרו עליהן גם בקיץ:

סעיף יז
ואינה מקדשת

בדיעבד מותר הנזרע:

סעיף יח
רבי מאיר אומר אף צמר גפן

אילן שגדל בו בוימוואללע אם זרעו בכרם. ואינו אילן ממש. רק קלח עשב גבוה כאילן:

סעיף יט
אסור ואינו מקדש

דאינו מין ירק כך פי' הרמב"ם. ול"מ היה נראה דה"ק דכמו בגפן שיבשה חיישי' למראה

עין ואסור ואינו מקדש. כ"כ אסור לזרוע ירק אצל קלח צמר גפן דמדמי לגפן חיישי' למראית עין. ואסור ואינו מקדש:

סעיף כ

רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו אף על גבי הגפן

בזרע ע"ג גפן המוברכת בקרקע. ואין ע"ג ג"ט:

סעיף כא

מותר חרבן הכרם

קרחת הכרם שצריך טז"א [כפ"ד מ"א]. ולא היה כ"כ. והרחיק ד"א מהגפנים לכל צד. וזרע באמצע:

סעיף כב

מותר מחול הכרם

דצריך יב"א [כפ"ד מ"ב] ולא היה כ"כ. וזרע בריחוק ד"א מהכרם:

סעיף כג

מותר פסקי ערים

דצריך ח"א וטפח [כפ"ו מ"ו] ולא היה כ"כ. וזרע בריחוק ו"ט מכל צד:

סעיף כד

מותר אפיפירות

דאסור לזרוע תחתיו [כפ"ו מ"ג]:

סעיף כה

אבל תחת הגפן

כזמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיו:

סעיף כו

ועבודת הגפן

תוך ו"ט:

סעיף כז

המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קדש

כמו בשלו כסי' כ"ה. וה"ה בזורע תחת הגפן וכבסיפא:

סעיף כח
וחייב באחריותו

לשלם לו הזיקו. ואפי' למ"ד דפטור בגרמי. הכא קעביד מעשה:

סעיף כט
רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו

ולא דמי לנותן חלב ודם בקדירת חבירו שאני כלאים. דכרמך כתיב. ולא של חבירך. ולתוס' [יבמות דפ"ג ב] כלאים שאני דאסורו תלוי במחשבה. כלעיל פ"ה סי' ל"א:

סעיף ל
שהכל הפקר:

סעיף לא
ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו

ודוקא הפירות אבל זמורות גופייהו שאינן הפקר נאסרו. וכ"כ בגפן שסככו דרישא. נאסר הגפן. וכירושלמי:

סעיף לב
האנס שזרע את הכרם

שגזל כרם וזרעו:

סעיף לג
ויצא מלפניו

שהוחזר לבעליו:

סעיף לד
קוצרו אפילו במועד

אע"ג דחה"מ אסור כל מלאכה שאינו דבר האבד. והרי האנס א"א שיאסרו. שאינו שלו. ואף שיוסיף ר' אצל בעה"ב. לא יהא נאסר. דהרי לא ניחא לי' כפ"ה סי' ל"א. ולא דמי לכשאחזור אלקטנו פ"ה מ"ו. דהתם מחמת עצלותו ניחא ליה שיתקיים עד שיחזור. משא"כ הכא מחמת איסור מלאכת מועד הוכרח להניחו ואינו נאסר. וכמוצא חמץ בביתו ביו"ט שאינו עובר בב"י [כפסחים ד"ו א] מדלא ניחא ליה בעכובו [כתוס' שם דכ"ט ב]. י"ל דעכ"פ מראית עין איכא דיסברו דניחא ליה:

סעיף לה
עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש

י"א שליש יותר מהראוי ליתן. וי"א שליש שויי כרמו:

סעיף לו
קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד

ואע"ג דביני ביני יוסיף ר' אפ"ה כיון דאנוס הוא מותר וכלעיל פ"ה מ"ו וז':

סעיף לז
מאימתי הוא נקרא אנס

ר"ל אימתי יהיה חשוב כאילו השדה שלו שיאסרו:

סעיף לח
משישקע

שנשכח שם בעליה. אז נאסר מדאורייתא. אבל ביאוש לחוד. אסור רק מד"ס:

סעיף לט
הרוח שעלעלה את הגפנים על גבי תבואה

ר"ל שהרוח כפף הגפנים ע"ג תבואה. כצלע שהיא כפופה בטבע. דתרגום של צלע עלעא. וי"א דר"ל שהרוח סיער קומת הגפנים ע"ג תבואה. דתרגום של רוח סערה. הוא רוח עלעלה:

סעיף מ
יגדור מיד

נ"ל דר"ל יסירם. ויחזקם בגדר. דמדכבר נכפפו ע"י הרוח. לא יועיל הסרה עד שיחזיקם בגדר. ולרמב"ם שפי' שעלעלה ששברה. ר"ל לא שנשתברו לגמרי. דא"כ לא מקדשי. רק ר"ל שנפשחו ועודן תלויין באילן. ומדאין בהן עוד תועלת משנפשחו. ואעפ"כ יאסרו התבואה. קאמר מתני' שיגדד [וגרס בדלי"ת] ר"ל יחתוך הגפנים משרשם:

סעיף מא
אם ארעו אונס מותר

כפ"ה סי' ל"א:

סעיף מב
וכן בירק

שנטה תחת גפן:

סעיף מג
מחזיר ואינו מקדש

אם לא החזירו. ואילה"ק ממסכך גפנו במ"ד דנאסר. התם מיירי כששורש התבואה תחת

הגפן. משא"כ הכא מיירי בנטו רק ראשי השבולת. אבל אי"ל דהתם בידים והכא ממילא דעכ"פ כיון דלא החזירו לא גרע מסערו הרוח פ"ה מ"ז דמקדש. כך נראה לפענ"ד:

סעיף מד

מאימתי תבואה מתקדשת

בהוספת ר':

סעיף מה

משתשריש

כשהושרשה. וי"ג משתשליש. ור"ל דבלקטה קודם שהביאה שליש. לא נאסר. דעדיין אינה תבואת הכרם:

סעיף מו

וענבים משיעשו כפול הלבן

ווייסע באהנע. ובעקר התבואה והירק מקודם. הכל מותר דאין זה וזה נאסרים מדאורייתא עד שיהיה תרתי לריעותא. שהתבואה כבר הושרשה. והגפנים כבר עשו ענבים כפול הלבן. ובנזרעו סמוכים ועמדו יחד עד שיעורן הנ"ל. אז נאסרו כרגע. וא"צ שיוסיף חלק ר' רק בהיה בא' או בשניהן תחלה גידול היתר. אז אין הגידול היתר נאסר רק בשהוסיף גידול איסור חלק ר' דאם לא כן בטל בר"א. אבל מדרבנן בהשריש התבואה סמוך לסמדר. התבואה אסורה והסמדר מותר. ובהיו בהגפן ענבים כפול. והתבואה לא השריש. שניהן מותרים:

סעיף מז

וענבים שבשלו כל צרכן אין מתקדשות

דשוב אינו נקרא מלאת זרע ותבואת הכרם. רק ענבים ודגן מקרו. מיהו לכתחילה אם בישל אחד מהן כל צרכו אסור ליטע או לזרוע בצדו המין השני [רמב"ם פ"ה מכלאיפ הי"ג. ונשמע בי"ד סרצ"ו. וממשנתינו משמע דאפי' בבשלו שניהן כל צרכן. אסור לקיימן לכתחילה. רק דאין מקדשין זל"ז]:

סעיף מח

עציץ נקוב

שניקב כפי שיצא שורש קטן. ותבואה או ירק מושרשים בו:

סעיף מט

מקדש בכרם

בהניחו תוך עבודת הכרם והוסיף העציץ ר':

סעיף נ
ור"ש אומר זה וזה אוסרין

לכתחילה:

סעיף נא
ולא מקדשין

בדיעבד:

סעיף נב
בכרם

שנשאו תחת הגפנים:

סעיף נג
אם הוסיף במאתים

בשעה שהעבירו הוסיף חלק ר':

סעיף נד
אסור

העציץ. אבל הגפנים לא נאסרו מדלא הניחו בארץ. ולרמב"ם [ספ"ה מכלאים] בלא הושיבו בארץ לא נאסר כלל רק אסור להעבירו:

פרק ח

סעיף א
כלאי הכרם

ר"ל אפי' גרעין אחד של מין אחר בכרם. אפי' בח"ל: ונ"ל דבח"ל אפי' ב' מינים של ירק או תבואה עם גפן. מותר לקיים. דהרי אפי' לכתחילה מותר לזרען ע"י נכרי קטן [כססרצ"ו] מכ"ש דמותר לקיימן כשאינו יודע איך ומי זרען. וכ"כ גרעין א' של תבואה או ירק בכרם או עם חרצן אפי' במפולת יד אף על גב דאסור בא"י לזרען. אפ"ה כיון דבא"י אינו לוקה רק על ב' גרעיני תבואה או ירק עם חרצן במפולת יד. להכי כל שאין ג' גרעיני כאלו במפולת יד. מותר בעצמו לזרען בח"ל. וכן משמע מהרמב"ם ומש"ע [י"ד ססרצ"ו]:

סעיף ב
אסורין מלזרוע ומלקיים

בראה אותם ונתייאש מלעקרם נאסרו:

סעיף ג
ואסורין בהנאה

אבל אינו לוקה. עד שיזרע חרצן במפולת יד עם ב' מיני תבואה שהן כלאים זב"ז. או עם ב' מיני ירק שהן כלאים זב"ז. או עם קנבוס ולוף. וכ"ש גרעין תבואה וירק וחרצן במפולת יד וזה דוקא בא"י ולוקה ב' משום כלאי זרעים ומשום כלאי כרם:

סעיף ד
כלאי זרעים

כל ב' מיני זרעים שרוצה בקיומן אפי' אינו מאכל אדם:

סעיף ה
אסורים מלזרוע

דוקא בא"י:

סעיף ו
וכל שכן בהנאה

וה"ה במרכיב אילן באילן וכ"ש ירק באילן או אילן בירק מותרים הפירות [י"ד רצ"ה]:

סעיף ז
בלאי בגדים מותרין בכל דבר

ר"ל לארגם ולקיימם:

סעיף ח
ואינן אסורין אלא מללבוש

ה"ה העלאה דרך מלבוש:

סעיף ט
כלאי בהמה

בהמה הנולד מב' מינים:

סעיף י
מותרים לגדל

לגדלם בביתו:

סעיף יא
ולקיים

למלאכתו:

סעיף יב
ואינם אסורים אלא מלהרביע

אבל מותר להכניס לדיר א' זכר ונקיבה מב' מינים וא"צ להפרישם כשירבעו זע"ז:

סעיף יג
כלאי בהמה

ר"ל שא' אביו סוס ואמו חמור. וא' איפכא. וניכר ע"י אזנים וזנב וקול. באין דומין זה לזה באלו ג'. וכ"ש סוס עם חמור:

סעיף יד
אסורים

להרבעה או למלאכה יחד:

סעיף טו
זה בזה

ולוקה:

סעיף טז
וחיה עם חיה

ה"ה עוף:

סעיף יז
וטהורה עם טהורה

מיהו כל ששניהם טהורין או טמאים הו"ל לרמב"ם מד"ס. וחלק עליו רא"ש:

סעיף יח
וטהורה עם טמאה

ר"ל שאפי' שהטהורה אסורה בהקרון והטמאה טפילה במשיכת המשא או שהוא איפכא. וכן צריך לפרש כל הנך עם שבמשנתינו:

סעיף יט
אסורין לחרוש ולמשוך

משא ועגלה:

סעיף כ
ולהנהיג

מלקשרם יחד ולהנהיגם כשקשורים יחד אפי' בלי משא:

סעיף כא
המנהיג סופג את הארבעי'

אפילו אינו יושב בקרון:

סעיף כב
והיושב בקרון סופג את הארבעים

דישיבתו גורמת שתלך:

סעיף כג
רבי מאיר פוטר

להיושב דלאו מידי עביד. והלכה כחכמים:

סעיף כד
והשלישית שהיא קשורה לרצועות

בב' סוסים קשורים בקרון. וקשר חמור ברצועות הסוסים ולא בקרון:

סעיף כה
אסורה

אילה"ק דכבר תנא לה רישא אחד המנהיג נראה לי דקמשמע לן דאחת מושכת ואחת מונהגה מצטרף למלקות. ומשום הכי נקט נמי שלישית ולא שנייה דקמשמע לן דאפי' עם אותו שקשר ברצועה ולא בקרון. הי' השלישית. דאז אינו קשור נגד המשא כלל. אפילו הכי מצטרף ולוקה. ואע"ג דבמשנה לא קאמר רק אסור ע"כ אסור ולוקה קאמר. דארישא קאי והאי גרע מאילו שניהן קשורים יחד בחבל ומנהיגם דלוקה [כרמב"ם פ"ט מכלאים ה"ז וכן מוכח נמי מסוף משנה ה' ודו"ק]:

סעיף כו
אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון

שקשורים בו בקר. מפני שהסוס דוחף לפעמים העגלה:

סעיף כז
ולא את הלובדקים

חמור לוד הוא עריץ וחזק ודוחף גם הוא לעגלה. וגמלים לרבותא נקט. אע"ג דגמלים חזקים טפי מלובדקים אפ"ה חיישינן שיסייע וכ"ש לסוס ובקר:

סעיף כח
רבי יהודה אומר כל הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהן חמור מותרין זע"ז

ולא אמרי' דאתי צד סוס ומשתמש בצד חמור. דאין חוששין לזרע אב. דאף דלמ"ד

חוששי' אף לזרע אב. אפ"ה כל פרידות שאבותיהן שוות. וגם אמותיהן שוות מותרות זב"ז מדיש ב' צדדים שווין בכ"א. ועכ"פ בא' אביו ואמו סוס. וא' אביו חמור ואמו סוס אסור. מדאין בכ"א ב' צדדים. והלכה כר"י:

סעיף כט

הפרוטיות

הן פרדות בעודן בילדותן. דג' סימנים יש בפרדות שאמן סוס. אזניו קצרות. וגם זנבו קצר. וקולו דק. וכשאמו חמור כולן להיפך. אולם בעודן בילדותן א"א לעמוד על סימניה אם אמה סוס או חמור:

סעיף ל

אסורות

זה עם זה:

סעיף לא

והרמך

הן מין סוסים קטנים קלי מרוץ. וקמ"ל דאף שדומין לחמור אפ"ה מותרים עם סוסים אחרים ולא חיישינן לאחלופי:

סעיף לב

ואדני השדה

בר נש דטור. נ"ל דר"ל וואלדמענש הנקרא אוראנגאוטאנג והוא מין קוף גדול בקומת וצורת אדם ממש. רק שזרועותיו ארוכים ומגיעין עד ברכיו ומלמדין אותו לחטוב עצים ולשאוב מים וגם ללבוש בגדים כבן אדם ממש. ולהסב על השולחן ולאכול בכף ובסכין ובמזלג ובזמנינו אינו מצוי רק ביערות גדולות שבאמצעי' אפריקא. אולם כפי הנראה היה מצוי גם בסביבות א"י בהרי לבנון ששם גם בזמנינו יש שם יערות גדולות מארזי לבנון המפורסמים להכי נקרא בר נש דטור. מיהו ת"ק ס"ל דאע"ג דדומה לאדם בפרצופו ואבריו. אפ"ה כשמת דינו רק כשאר נבילות. ואמ"ט באהל. והא דנקט' הכא היינו מדאיירי הכא בכולה פרקן מב' מינים שדומין זל"ז לענין כלאים נקט נמי הא נ"מ לענין טומאה:

סעיף לג

חיה

ואינו מטמא באוהל:

סעיף לד
הקופד

שטאכעלשווייין:

סעיף לה
וחולדת הסניים

אילטיז שגדילה בסנה. ולי נראה שהוא אייכהערנכען שדומה לעכבר גדול:

סעיף לו
רבי יוסי אומר בית שמאי אומרים מטמא כזית במשא וכעדשה במגע

מספקא ליה אם מין חי' הוא. ומטמאה במשא בכזית או שרץ הוא ויהיה נכלל בשם חולד שאמרה תורה ומטמא רק במגע אבל אפי' בכעדשה:

סעיף לז
שור בר

ווילדער אקס:

סעיף לח
ורבי יוסי אומר מין חיה

וחלבו מותר. וטעון כסוי דם. והו"ל כלאים עם שור בייתי:

סעיף לט
כלב מין חיה

נ"מ למוכר כל חיה שברשותו. והלכתא כת"ק:

סעיף מ
ערוד

ווילדער עזעל:

סעיף מא
מין חיה

לפיכך אסור עם חמור בייתי. דאע"ג דממין א' הן ורק מב' סוגין. אפ"ה מדזה בהמה וזה חיה אסור כלעיל משנה ב':

סעיף מב
הפיל

עלעפאנט:

סעיף מג
והקוף

אפפע:

סעיף מד
מין חיה

ול"מ היה נ"ל דכל המינים דנקט הכא במשנה וקאמר גבייהו אי שהן מין חי' או בהמה. היינו מדיש בהן בייתות ומדבריות והמדבריות ודאי חיה הן. ופליגי בהבייתות אם הן מין בהמה והו"ל כלאים עם המדבריות:

סעיף מה
ולחרוש ולהנהיג

למשוך היינו שהאדם הולך לפני הבהמה ומושכה אחריו במתג. ולחרוש היינו שהולך בצד הבהמה ומדריכה במרדע. ומנהיג היינו שהולך אחרי הבהמה. וקמ"ל דבכל ענין מותר [תה"ד]. והיינו מדכתיב לא תחרוש בשור וחמור לאפוקי עם אחד מהן:

פרק ט

סעיף א
אין אסור משום כלאים אלא צמר

הוא צמר רחלים ואילים לבד:

סעיף ב
ופשתים

הוא הצומח מארץ מכל גרעין בד א':

סעיף ג
אין הכהנים לובשין לשמש בבית המקדש אלא צמר ופשתים

יש מבגדיהן שהוא צמר לבד. ויש פשתן לבד. ויש שניהן יחד:

סעיף ד
צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן

שערבן דבלא ערבן אפי' כל הבגד מצמר גמלים וחוט צמר מצד א' וחוט פשתן מצד א'. אסור ללובשו:

סעיף ה
אם רוב מן הגמלים מותר

לערבן בפשתן. דנתבטל צמר רחלים ברוב. דהרי יבש ביבש היכא דליכא חשש שכשיבשלם יתן טעם כמין במינו. אפי' מד"ס סגי ברוב. א"כ הכא דלא שייך בישול וטעם. נמי סגי ברוב. מיהו צמר בפשתן. מדתערובתן עושה האיסור. לא מבטלי זל"ז [כי"ד רצ"ט]. ולא דמי לבו"ח דמבטלי זל"ז. דהתם ע"י טעם לבד נאסר ומדנתבטל ליכא טעם משא"כ כלאים ממשתן נאסר ולא שייך ביטול כ"כ ע"ר רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל [וכ"כ תוס' ע"ז דס"ה ב ד"ה בגד וכ"כ פסקי תוס' סוף תמורה]:

סעיף ו
וכן הפשתן והקנבוס

האנף פלאכס בל"א:

סעיף ז
שטרפן זה בזה

אזלינן בתר רובא:

סעיף ח
השיריים

משי שדומה לפשתן:

סעיף ט
והכלך

משי שדומה לצמר:

סעיף י
אין בהם משום כלאים

עם צמו"פ:

סעיף יא
אבל אסורים מפני מראית העין

היינו שיריים עם צמר וכלך עם פשתן. או אפשר דגם שיריים עם כלך נמי אסור. אבל שיריים עם פשתן. כלך עם צמר. הרי ליכא למיחש מידי. ורב"א פי' דשיריים הוא מין שדומה לפשתן. וכלך הוא מין דומה לצמר ואסור משום מראית עין לתפרם יחד וכן משמע מהרמב"ם [רפ"י מכלאים] ולדידן שמשי מצוי מותרים [י"ד רצ"ח]. ואילה"ק מחלב של נכרי וסתם יינם. דאף דבזה"ז נתבטל הטעם דבשבילו נאסרו. ואפילו הכי

אסורים גם השתא. מדנאסר במניין. נ"ל דכיון דבמשי מלתא דל"ש למטעי בה. ל"ג בה רבנן [כתי' רט"ז א"ח של"ט סק"ג] וה"ה כשטעם האיסור ידוע לא הוי כנאסר במניין [רמג"א ס"ט סק"ז]:

סעיף יב

הכרים

מאטראטץ שמציע תחתיו:

סעיף יג

והבסתות

שמניח תחת מראשותיו:

סעיף יד

אין בהם משום כלאים

בארוגים מכלאים מותרים. דלא אסרה תורה רק דרך לבישה. ואף מדרבנן אסור אפילו תחתיו. ה"מ ברכים. והכא מיירי בקשים וגם אין תחתיהם דבר רך [דגם רך מצד ד"א אסור] וגם אין בשרו נוגע בהן. ובכה"ג אפילו לכתחילה מותר. מיהו דוקא באריג קשה. דברכים הו"ל דאורייתא. כשהן על הגוף. ולהכי תחתיו אסורים מדרבנן. ולפיכך כשהן אריג קשה מותר רק תחתיו ולא עליו. וגם צריך שלא יהא בשרו נוגע בהן. ודוקא בשניכר בהן הכלאים דאל"כ אסור כלקמן סי' כ"ה. משא"כ לבדין דאפילו ברכין הו"ל רק מד"ס. בקשין מותר לגמרי ואפי' בשרו נוגע בהן. ואפי' בלבישה שרי [י"ד ש"א]:

סעיף טו

אין עראי לכלאים

בלובשו דרך ארעי:

סעיף טז

ולא ילבש כלאים אפי' ע"ג עשרה אפי' לגנוב את המכס

ממוכס גזלן. ולטור [י"ד ש"א] לדידן שרי. דקיי"ל כר"ש דבר שאינו מתכוון שרי. וה"ה בלובשו להראות מדתו להקונה כמ"ה דשרי:

סעיף יז

מטפחות הידים

לנגבן:

סעיף יח
מטפחות הספרים

מענטלכער של ס"ת ומפות שלה [רט"ז סקי"א] וה"ה מפות לפרוס על השולחן שבבה"כ. או על שולחן שאוכל עליו [שם]:

סעיף יט
מטפחות הספג

לנגב כל הגוף אחר רחיצה. או לנגב הכלים:

סעיף כ
רבי אלעזר אוסר

מדנכרך על היד ומתחמם בה. והכי קיי"ל [י"ד ש"א ס"ט]:

סעיף כא
ומטפחות הספרים

בגד רך שמניח ע"ע המתגלח:

סעיף כב
אסורות משום כלאים

ודוקא ביש לו בית ראש דהו"ל בגד רך דרך מלבוש. ובאין לו בית ראש מותר. מדאינו מתכוון להנאת הגוף כלל. רק להציל בגדיו מלכלוך [שם רט"ז סק"י]:

סעיף כג
תכריכי המת

וא"ת הרי הוי ליה לועג לרש דאסור [כברכות י"ח א'] ואי"ל דזה דוקא במצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות. ליתא דהרי גם ללמוד או להתפלל אצלו. כל שלא לצורך זיכוי נשמתו אסור [י"ד שד"ם סט"ז וי"ז]. גם אי"ל דהכא בכלאים גם בחי דומיא דמת שאינו נהנה מהליבוש. כגון מוכרי כסות שלבשו להראות מדתו להקונה שרי [כסי' ט"ז]. א"כ הכא נמי במת שאינו נהנה מהליבוש שרי [ועי' תוס' נדה ס"א ב']. ליתא. דהכא שמלביש המת לכבודו. הרי בחי כה"ג אסור. אלא נ"ל דכל לועג לרש אינו בדבר שאין המת מחוייב דא"כ כ"ש דהו"ל לחוש לכבוד חי בכה"ג שלא לעשות מצוה בפניו כשהוא פטור בהא. וכגון ללבוש תפילין וציצית בפני אשה. והרי כבוד חי עדיף מכבוד מת. דהרי מעבירין מת מפני הכלה [כתובות י"ז א']. אע"כ דרק בשאין החי או המת יכול לעשות המעשה שעושה החי איכא לועג לרש. ומה"ט גם מעשה חול שאינו לצורך המת. כגון לאכול או

לשתות בפניו אסור [י"ד שד"ם סקט"ו]. א"כ במלבישו כלאים דליכא ה"ט. וגם עוד אין הוכחא מזה שהחי אסור בו. שרי. וכן בכל ל"ת. משא"כ עשה אסור:

סעיף כד

ומרדעת של חמור

זאטטעל. והוא קשה:

סעיף כה

אין בהם משום כלאים

מותר לישב עליהן כשאין בשרו נוגע בהן [כלעיל סי' י"ד]. ואין צריך תנא לפרש כן מדאין רגיל לישב ערום על החמור. משא"כ בכרים הנ"ל שישן עליהם צריך להתנות כן. ודוקא בניכר הכלאים בהן. דאל"כ גם לחמור לחוד אסור. שמא יקח ממנו טלאי לבגד [שם ס"ח]:

סעיף כו

לא יתן המרדעת על כתיפו אפי' להוציא עליה זבל

דלא שרינן בקשין רק בהצעה. דהו"ל תרי דרבנן. ולא בהעלאה דאסור ברכים מדאורייתא:

סעיף כז

מוכרי כסות מוכרין כדרכן

ולובש להראות מדתו להקונה:

סעיף כח

מפני הגשמים

ואף דגם דבר שאינו מתכוון אם הוא פסיק רישא אסור [שבת ק"ג א'] זהו במלאכה ולא בהנאה [כר"ן חולין דרצ"א א'] מיהו כל שלבשו דרך מלבוש אפי' אינו להתחמם רק לשאר הנאת הגוף אסור כלעיל סי' כ"ב [ע"ז שם סק"ח]: ומה"ט במוכס [לעיל מ"ב] אסור שיש לו הנאה מהלבישה בשעה שלבשו שיחשבו המוכס שהוא בגד שעל גופו. שלא יתן מכס בעדו. משא"כ הכא אין לו הנאה מהלבישה עצמה בשעת ליבושו:

סעיף כט

מפשילין במקל

מחמירין ע"ע להתרחק מכלאים ונותנין הכלאים במקל שבכתף רחוק מהגוף:

סעיף ל
תופרי כסות תופרין כדרכן

אף שמונח על ברכיהם:

סעיף לא
מפני החמה

מכאן מוכח כרבי אבינא בירושלמי דאסור ליקח ביצה או קדרה רותחת במפה כלאים אפילו לא דרך מלבוש. דמ"ש חמימות חמה מחמימות אש:

סעיף לב
תופרים בארץ

שמניחים הכלאים על הארץ ותופרים. והיינו כשיושב החייט על הארץ ותופר. וה"ה במניחו על השולחן ותופר. ולא דמי למטפחות לעיל דקיימא לן דאסור מדיש שם משמוש ידים מכלאים. התם שוהין ידיו במקום אחד בהכלאים. אבל הכא בכל תחיבה ותחיבה ידיו זזין משם ולהלן ואין שוהין במקום א':

סעיף לג
הברסין והברדסין

שניהן מצמר לכסות בהן המטה. אלא שאלו דקים ואלו עבים:

סעיף לד
והדלמטיקיון

ביינקליידער של צמר:

סעיף לה
ומנעלות הפינון

מנעלים מפסולת הצמר:

סעיף לו
לא ילבש בהן עד שיבדוק

שמא פשתן מעורב בהן. וה"ה כל בגדים שקונה מעובד כוכבים. וה"ה בחייט עובד כוכבים. מיהו בנתן להחייט חוטי קנבוס. לא חיישינן לאחלופי'. דאומן לא מרע אומנתיה. מדאפשר לעמוד על הדבר. דפשתן כבה מהר. משא"כ חוט קנבוס הולך ושורף. ועוד דחוט קנבוס כשנתנתק. שערותיו ארוכין משל פשתן [י"ד ססי' ש"ב] מיהו באינו נותן לו קנבוס אסור. דלא מרע אומנתו כשימצא אח"כ שהוא פשתן. דמצ"ל הייתי סבור שהוא קנבוס [ט"ז שם]:

סעיף לז

מפני שחזקתן בקנבוס

דהפשתן שם ביוקר יותר מקנבוס והכי קיי"ל [שם ס"ב]:

סעיף לח

ומנעל של זרד

פאנטאפפעל. שמניח על זאהלע שלו בגד צמר שיהא נוח לדרוס עלי':

סעיף לט

אין בו משום כלאים

דעור שתחת הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף. והכי קיי"ל [שם ש"א סי"ג]:

סעיף מ

אין אסור משום כלאים

מדאורייתא:

סעיף מא

דבר שהוא שוע

סרוק במסרק. ולא נקטיה ברישא. מדאין עושין אפילו לבדין עד שיסרקו הפשתן. ורק בסיפא נקטיה. כדי לפרש הנוטריקן דקרא:

סעיף מב

טווי ונוז

רבו הפירושים והדעות במשנה זו. לרש"י [נדה ד"ס א'] אינו כלאים דאורייתא עד שיהא הצו"פ מעורב. וסרק וטוה וארג. הכל ביחד. ולדידי' נוז ר"ל ארוג. [ובויקרא יט יט] כ' רש"י נוז שזור. ולר"ת שם אפילו סרק וטוה ושזר [ר"ל ב' חוטין ממין א' צווערנען בל"א] כ"א לבדו. ואח"כ חברם יחד ע"י אריגה או קשירה או תפירה. הוה דאורייתא. ולדידי' נוז היינו שזור. ויחדיו דקרא ר"ל החיבור שע"י אריגה קשירה תפירה שאח"כ. ומסתבר כר"ת מדאיצטרך רחמנא להתיר תכלת בציצית. שהוא צמר. בבגד של פשתן. ולרמב"ם אפילו לבדין שאין בהם רק שוע לחוד הוה דאורייתא כשמעורב שם פשתן. וגם ברמב"ם יש גרסות הפוכות. והר"ב בשם רבותיו הביא פי' דסרק וטוה צריך להיות כ"א לבדו. ונוז היינו שארגן אח"כ יחד. ויחדיו דקרא אצטריך לקשירה ותפירה דנמי אסור. והיינו דלא כר"ת הנ"ל דס"ל עכ"פ דגם בשוע וטוה יחד אסור מדאורייתא. ומה שהקשה רתוי"ט לר"ב א"כ נוז לארוג ל"ל. מיחדיו נפקא. נ"ל דאצטריך נמי למסמך נוז ליחדיו. דרק האריג צריך שיהיה מב' המינים יחדיו. משא"כ השוע והטוה וכנ"ל ולישנא דמתניתין משמע

כר"ב מדפתח בטוי ואריג. וסיים גם בשוע אע"כ דברישא נקט טוה דעד הטווייה צריך שיהיה כ"א לבדו. ואריג נקט. דאריג צריך שיהיה מב' המינין יחד. ונקט אריג וה"ה שאר חבורים ואמנם סיפא מפרש המקרא. כל מה שצריך אצל שעטנז. שיהיה שוע טוה ונוז כך נ"ל. ואנן קיי"ל [סי' ש'] כיון שנתחברו צמו"פ יחד בין ע"י טווייה או אריגה. או גדלם או תפרם יחד. ואפילו בנתפרו יחד ע"י משי וקנבוס הו"ל שעטנז דאורייתא. מיהו בנתחברו יחד ע"י שוע לבד. הו"ל לבדין וס"ל לרוב פוסקים דלאו דאורייתא [ש"ך רס"י ש']. ומותר למלאות צמר בכר פשתן [שם ס"ג] וכן מותר לכרוך חוט פשתן סביב בגד צמר או אפכא. ולקשור ראשי החוט יחד מדאפשר להוציא הבגד בלא התרת הקשר [שם]:

סעיף מג

רשב"א אומר נלוז ומליז

ר"ל עקום הוא ומעקם הוא וכו'. ור"ל ר"ש דורש ג"כ נוטריקן במלת שעטנז. שעט [ולובש] נוז ועקום. שחוטא בלי שום הנאה. ועל ידי זה חטאו גדול שמעקם רחמי הקב"ה מעליו ח"ו:

סעיף מד

לבדים

פליש:

סעיף מה

אסורים

מדברי סופרים:

סעיף מו

פיו של צמר בשל פשתן

ר"ל שפה של צמר בבגד של פשתן. אע"ג שאינן ארוגים או מחוברים. רק מדובקים יחד ע"י דבק כדומה. ובירושלמי גרסי' פיף של צמר. ול"מ הי' נ"ל פי' דמתניתין דר"ל בגד פשתן שעשה נקבים סביב כמו שעושין לכיסין. ומכניס בהנקבים חבל של צמר. כדי שיכול למתחו ולסגרו סביב גופו. והרי אח"כ קושר ב' ראשי החבל יחד. לפיכך לא גרעי נקבים ההם מב' תחיבות מחט דבקשר ראשי החוט יחד לכ"ע אסור כלקמן סי' ס' [ועי' י"ד סי' ש' ס"ד]:

סעיף מז

מפני שהם חוזרין כאריג

ר"ל דומים כארוגים יחד:

סעיף מח
רבי יוסי אומר משיחות

חבלים:

סעיף מט
של ארגמן אסורות

לחגור בהם בחוזק על חלוק פשתן:

סעיף נ
מפני שהוא מולל עד שלא קושר

ר"ל קודם שקושרו במתניו. רגיל לתפור החבל בחלוק בתפירת ארעי [כמו קורע מתוך המלל] שלא ינתק החבל מהחלוק:

סעיף נא
לא יקשור סרט

חגור:

סעיף נב
אע"פ שהרצועה

של עור:

סעיף נג
באמצע

מדפוגשי' ב' הראשים יחד כשיקשרם לפניו. מיהו בא"א שיגעו יחדיו בקשר. מותר. ומה"ט מותר לתפור עורות התפורים בפשתן תחת בגד צמר [שם סי' ש' ס"ה]:

סעיף נד
אותות הגרדין

אורגי' שרושמין בתפירת חוט בצמר שם הבעלים בבגד פשתן:

סעיף נה
התוכף תכיפה אחת

תחיבה א' במחט עם חוט:

סעיף נו
אינה חבור

לטומאה ולהזי':

סעיף נז
ואין בה משום כלאים

בא' צמר וא' פשתן:

סעיף נח
והשומטה בשבת פטור

אפי' ע"מ לתפור. והא דלא נקט והעושה אותה בשבת פטור. רבותא קמ"ל דלא מבעיא בעושה בשבת דפטור דהרי לא עשה מלאכה שלימה בת קיום. אלא אפי' השומטה. שהבטול היה ביטול שלם. דהרי נתפרדו החלקים זמ"ז לגמרי. אפ"ה פטור. א"נ עושה אותה פטור. כבר נשמע מרישא דקאמר אינה חיבור:

סעיף נט
עשה שני ראשיה לצד אחד

שהעביר המחט פ"א וחזר ותחבו. ונמצאו ב' ראשי החוט לצ"א:

סעיף ס
ויש בה משום כלאים

אפי' אין ב' הראשים קשורים יחד ובקשר ב' הראשים יחד אפי' בתחב פ"א אסור. וי"א אפי' ב' תכיפות צריך שיקשור. אבל בתכיפה א' אפי' קשר ב' ראשי החוט מותר. ואילה"ק א"כ למה הצריכה תורה להתיר כלאים בציצית. שג"כ אינו רק תכיפה א' דהתם מדהן חוטין הרבה לא במהרה ינתק [ט"ז שם סק"ד] ולפענד"נ דבל"ז ל"ק דהא דהתירה תורה כלאים בציצית. לא משום הבגד רק משום החוטין. דהתכלת עמרא ושאר החוטין פשתן. וקשרן יחד בב' קשרים דוודאי הוו חיבור והארכנו בזה בס"ד בקונטרס בתי כלאים שלנו:

סעיף סא
והשומטה בשבת חייב

מיהו דוקא בקשר הראשים. דמלאכה חשובה בעי' [ט"ז שם]:

סעיף סב
רבי יהודה אומר עד שישלש

שיכניס ויוציא המחט עם החוט ג"פ:

סעיף סג
השק והקופה

סל של נצרים:

סעיף סד

מצטרפין לכלאים

דאם חתיכת בגד צמר מחובר לשק. ובגד פשתן לקופה. ותפרן יחד בב' תפירות. ל"א דכ"א בטל לגבי כלי. וה"ה שאר כלים ואפילו בנ"א שתפורים במלבושיהם יחד אסור [כסס' ש']: